

Бахшида ба чаинвораи 5500-солагии Саразми бостонӣ

Dedicated to the 5500th anniversary of ancient Sarazm

Посвящается празднованию 5500-летия древнего Саразма

**АКАДЕМИЯИ МИЛЛИИ ИЛМҲОИ ТОҶИКИСТОН
ИНСТИТУТИ ТАЪРИХ, БОСТОНШИНОСӢ
ВА МАРДУМШИНОСИИ БА НОМИ А. ДОНИШ
ОСОРХОНАИ МИЛЛИИ БОСТОНИИ ТОҶИКИСТОН**

**TAJKISTAN NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
INSTITUTE OF HISTORY, ARCHAEOLOGY AND ETHNOGRAPHY AFTER A.DONISH
NATIONAL MUSEUM OF ANTIQUITIES OF TAJIKISTAN**

**НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК ТАДЖИКИСТАНА
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ, АРХЕОЛОГИИ И ЭТНОГРАФИИ ИМ. А. ДОНИША
НАЦИОНАЛЬНЫЙ МУЗЕЙ ДРЕВНОСТЕЙ ТАДЖИКИСТАНА**

САРАЗМ

Душанбе-2020

Муаллиф-мураттибон
Бобомулоев Саидмурод
Бобомуллоев Бобомулло

Сармуҳаррир
Насрулло Убайдулло

Авторы-составители
Бобомулоев Саидмурод
Бобомуллоев Бобомулло

Главный редактор
Насрулло Убайдулло

Author-compilers
Bobomulloev Saidmurod
Bobomullo Bobomulloev

Author-compilers
Nasrullo Ubaidullo

© Осорхонаи миллии бостонии Тоҷикистон
© Национальный музей древностей Таджикистана
© National museum of antiquities of Tajikistan

ISBN_____

Саразм – субҳи тамаддун

Саразм – ёдгории нодири бостоншиносӣ мебошад, ки харобаҳо он 15 км ғарбтари Панҷакент ва 45 км шарқи Самарқанд пайдо карда шудааст. Ин ёдгорӣ тирамоҳи соли 1976 аз ҷониби бостоншиноси тоҷик Абдуллоҷон Исоқов кашф шуда, солҳои тӯлонӣ таҳти сарварию ӯ омӯхта шудааст. Инак, зиёда аз 40 сол мешавад, ки дар ин макон корҳои илмиву тадқиқотӣ пайваста идома дорад.

Мувофиқи омӯзишҳои бостоншиносӣ масоҳати шаҳри Саразми бостонӣ зиёда аз 100 га. ташкил мекард. Мувофиқи таҳлилҳои радиокарбонӣ дар таърихи рушди шаҳр чор марҳилаи пайдарпайи хронологӣ ҷудо карда шудааст: давраи I – солҳои 3500-3300 то милод; давраи II – 3300-3000 то милод; давраи III – 3000-2700 то милод; давраи IV – 2700-1900 то милод. Ҳаёт дар ин шаҳри бузург тӯли зиёда аз ҳазор сол бардавом идома дошта, пешрафти назарраси он дар аҳди энеолит ва ибтидои асри биринҷӣ сурат гирифтааст.

Дар нимаи дуввуми ҳазорсолаи IV – III пеш аз милод шаҳри Саразм ба яке аз калонтарин марказҳои маъдангудозии Осиёи Марказӣ табдил меёбад, ки барои ин конҳои маъдани баландкӯҳи болооби Зарафшон – тилло, нуқра, мис, сурб мусоидат кардааст. Дар ҷараёни ҳафриётҳои бостоншиносӣ маҷмааҳои истиқоматӣ, маъмурӣ ва маъбадҳо ёфт шуданд. Бозёфтҳои зиёд пайдо карда шуд, ки аз рушди баланди санъати кулолгарӣ, заргарӣ, бофандагӣ, ресандагӣ, сангтарошӣ, чармгарӣ ва дигар намудҳои ҳунармандӣ шаҳодат медиҳад.

Асоси иқтисодии сокинони Саразмро кишоварзӣ, чорводорӣ ва ҳунармандӣ ташкил мекард. Иқтисодии устувор ва фарҳанги баланди модӣ ва маънавӣ яке аз хусусиятҳои хоси саразмиёни бостон дар байни маданиятҳои мавҷудаи он замон дар водии Зарафшон буд. Саразмиён минтақаи алоқаи худро васеъ карда, дар миёнаи ҳазорсолаи IV пеш аз милод равобита фарҳангӣ ва тичоратӣ бо марказҳои қадимии кишоварзии

қаламрави Туркманистони Чанубӣ, Эрон, Балучистон, Ҳиндустон ва Афғонистон ба роҳ монданд. Ба туфайли ин, шаҳри Саразм ба як маркази Ҳамоиши робитаҳои гуногунҷанбаи фарҳангии аҳди энеолит ва ибтидои биринҷӣ табдил ёфтааст.

Санъати баланди меъмории саразмиён бинандаро ба ҳайрат мегузорад. Хонаҳои андозаҳои бузург ва дарун ба дарун сохта шуда, долонҳои дароз, иморатҳои мудаввар дар умум як маҷмааи боҳашамтро ташкил медиҳанд. Дар баробари хонаҳои истиқоматӣ, биноҳои маъмурӣ ва ибодатгоҳҳо низ дарёфт шудаанд. Дар дохили хонаҳои оташгоҳҳои ҷаҳорғӯша ва мудаввар ҷой доштаанд, ки аз бузургдошт ва гиромӣ доштани оташ ва дар симои он – офтоб шаҳодат медиҳад. Яъне, аллакай роиҷ будани оини меҳрпарастӣ дида мешавад, ки он дар навбати худ, барои ба вуҷуд омадани заминаҳои барои пайдоиши дини зардуштӣ дар асрҳои соён асос гузошта аст. Ба ҳар ҳол нишонаву унсурҳои ин ақида ба хубӣ мушоҳида карда мешавад.

Бозёфти мӯҳрҳои зиёд ва инчунин кашфи қабри “Маликаи Саразм” аз он дарак медиҳад, ки дар ин замони басо куҳани таърих дар Саразм аллакай табақабандии иҷтимоӣ вуҷуд доштааст.

Илова бар он, ки Саразм шаҳри нахустин кишоварзони Осиёи Марказӣ буд, ҳамзамон Саразм як маркази азими маъдангудозӣ ва коркарди сангҳои қамматбаҳо ва нимқимматбаҳо ҳам будааст. Тибқи маълумотҳои муайян карда шудааст, ки саразмиён донандаи конҳои тилло, нуқра, ақиқ, фирӯза, лочувард, яшм буда, маводи хоми онро аз қаторкӯҳҳои Зарафшону Туркистон ва Помир ба даст меоварданд. Ин далел аз шакл гирифтани намудҳои ҳунармандӣ ва ривочу раванқи он гувоҳӣ медиҳад. Мувофиқи маълумоти нахусткашшофи Саразм – Абдуллоҷон Исоқов дар ин ҷо 15 намудҳои гуногуни касбу ҳунар аз қабилҳои маъданҷӯй, маъдангудозӣ, кулолгарӣ, заршӯй, заргарӣ, бофандагӣ, ресандагӣ, сангтарошӣ, чармгарӣ ва ғайраҳо ба қайд гирифта шудааст. Ҳамин тавр, гуфтаи мумкин аст, ки баъзе намудҳои ҳунармандӣ маҳз дар

худӣ Саразм шакл гирифта бо усулҳои ба худ хос ривочу равнақ ёфтаанд. Аксарияти олимон бар он ақдаанд, ки маҳз истихроҷи маъдан ва коркарди сангҳои қимматбаҳо ва нимқимматбаҳо Саразмро ба шаҳри бузурги замони худ табдил додааст, ки тӯли зиёда аз даҳ садсола арзи вучуд дошта аст.

Дар тӯли чандин соли омӯзиш, мадракҳои зиёд ба даст омадааст, ки аз муносибатҳои тиҷоратӣ ва фарҳангии саразмиёни куҳан бо марказҳои дуру наздики Дунёи Қадим аз қабилҳои Ҳинд, Байнаннаҳрайн, Эрон ва Афғонистон шаҳодат медиҳад. Қобили зикр аст, ки аз нигоҳи ҷойгиршавии ҷуғрофӣ Саразм дар байни ду маданият – маданияти кишоварзони аввалин ва маданияти қабिलाҳои чорводори Осиёи Марказӣ воқеъ гашта буд. Бо ибораи дигар, маҷеи Саразм дар байни офарандагони нахустшаҳрҳои (прото-шаҳрҳо) ва қабिलाҳои сахронишину бодиянишин Осиё, ки ғолибан ба чорводорӣ машғул буданд, қарор дошт. Ин ду маданият дар Саразм на танҳо тиҷорат, балки мубодилаи афкор мекарданд, бархӯрд доштанд ва бешак, мутававалидкунандаи дастовардҳои нави таммаддун буданд.

Натиҷаҳои таҳқиқоти илмии Саразм дар бисёр симпозиумҳои байналмилалӣ Тоҷикистон (1979, 1994), ИМА (1981, 1986), Фаронса (1985), Олмон (1992), Эрон (2003), Италия (2007), Ҷумҳурии Мали (2008) ва Чин (2010) музокира карда шудаанд.

Бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти №391 аз 21 сентябри соли 2001 Саразм “Мамнӯъгоҳи таърихӣ-бостоншиносӣ” эълон карда шуд ва ҳамин тавр ҳудуди 18-га ин ёдгорӣ таҳти муҳофизати давлат қарор гирифт. То имрӯз, дар гӯшаву канори гуногуни ин ёдгорӣ 20 ҳафриёти алоҳида кофтукӯв шудааст, ки дар маҷмӯъ масоҳати 2га-ро ташкил медиҳад.

Солҳои 2003 ва 2005, Асосгузори сулҳу ваҳдат миллӣ, Пешвои миллат Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Саразми бостонӣ ташриф оварданд. Бо ташаббус ва супориши Сарвари давлат дар давоми

солҳои 2003–2005 панҷ ҳафриёти бостоншиносӣ болопӯш карда шуда, ҳудуди мамнӯъгоҳ бо панҷарадевор зери ҳифозат гирифта шуд.

31 июли соли 2010, дар иҷлосияи 34-уми ЮНЕСКО, ки дар Бразилия баргузор шуд, Саразм яке аз нахустшаҳрҳо минтақа эътироф карда шуда ба феҳристи мероси фарҳанги Умумибашарӣ дохил карда шуд.

Ҳамин рӯзҳо, барои истиқболи ҷашни 5500-солагии Саразм корҳои илмӣ-тадқиқотӣ идома доранд. Дар Ҳафриёти XI ва XII, ки аз ҷониби бостоншиносони тоҷик Абдурауф Раззоқӣ ва Шарофиддин Қурбонов кофтуков карда мешавад, як қатор хонаҳои маъмурӣ пайдо карда шуд. Дар Ҳафриёти XIII, як ибодатгоҳи бузург бо оташгоҳ дар марказаш пайдо шуд, ки ба оини меҳрпарастӣ вобаста аст. Айни замон, бо мақсади ба таври зарурӣ пешкаш намудан ба сайёҳону меҳмонон, дар ҳафриётҳои номбурда корҳои тармимӣ анҷом дода шуд.

Яке аз муаммоҳои дар илми бостоншиносӣ ҷой дошта, ин то ба имрӯз пайдо нагардидани гӯристонии Саразм буд. Хушбахтона, дар ин рӯзҳои арафи ҷашн, яке аз дастовардҳои муҳими бостоншиносони тоҷик ин дарёфт намудани гӯристон мебошад, ки дар онҷо мардуми Саразм дафн шудаанд. Ин мавзеъ дар масофаи 1 км. дар самти ҷанубӣ аз шаҳри Саразм воқеъ гардидааст. То ҳол муяссар гардид, ки 12 қабри он омӯхта шавад. Корҳои бостоншиносӣ дар ин самт зери сарвари доктори илмҳои таърих Бобомуллоев Саидмурод идома доранд.

Имрӯз, така ба ҳамаи аснод ва нигораҳои нодири ба дасти бостоншиносон ҷамъ омада, яқин гуфта метавонем, ки Саразми бостонӣ шаҳри бузург ва марказии замони худ буда, увони яке аз шаҳр-давлатҳои Шарқи Қадимро дошт. Аз ин рӯ, аҳамияти дастовардҳои таърихиву фарҳангии ниёкони тамаддунофари тоҷик дар тӯли таърих арзиши хело гарон дошта, бо тамаддунҳои шӯҳратманди Байаннаҳрайни Қадим, Мисри Қадим, Ҳинд ва Чини Қадим дар як радиф меистад. Бо назардошти ҳамин далелҳо моҳи сентябри соли 2020-ум 5500-солагии Саразм ҳамчун

маркази ташаккули фарҳанги кишоварзӣ, ҳунармандӣ ва шахрсозии
тоҷикон ҷашн гирифта мешавад.

Бобомуллоев С.
Бобомуллоев Б.

Саразм – на заре цивилизации

Саразм – уникальный археологический памятник руины, которого обнаружены в 15 км к западу от Пенджикента и в 45 км к востоку от Самарканда. Памятник был обнаружен осенью 1976 г. археологом Абдуллоджоном Исаковым и многие годы исследовался под его руководством. Научно-исследовательские работы продолжаются на протяжении уже более чем 40 лет.

Первоначальная площадь памятника составляла около 100га. В истории развития города выделены четыре последовательных хронологических периода, датированные с учетом радиоуглеродных анализов: период I – 3500-3300 гг. до н.э.; период II – 3300-3000 гг. до н.э.; период III – 3000-2700 гг. до н.э.; период IV – 2700-1900 гг. до н.э. Наибольшего расцвета город достиг в период позднего энеолита и ранней бронзы и наиболее интенсивно обживался в течение около тысячи лет.

Древний город Саразм был одним из крупнейших центров металлургии Центральной Азии во второй половине IV – III тыс. до н.э., чему способствовали богатые минеральные ресурсы гор верховий Зарафшана – золото, серебро, медь, свинец и олово. В ходе археологических раскопок выявлены жилые, монументальные и храмовые комплексы. Обнаружены многочисленные артефакты, свидетельствующие о высоком развитии гончарного производства, ювелирного дела, ткачества, прядения, обработки камней, кожевенного дела и других ремесел.

Основу экономики жителей Саразма составляли поливное и богарное земледелие, животноводство и специализированное ремесло. Устойчивая экономика и высокоразвитая материальная культура Саразма являлись характерными чертами Зарафшанского центра раннеземледельческих культур Центральной Азии. Саразмийцы, расширяя зону своих контактов, к середине IV тыс. до н.э. установили культурные и торговые связи с древнеземледельческими центрами территории современных Южной Туркмении, Ирана, Белуджистана, Индии и Афганистана. Благодаря этому город Саразм превратился в уникальный центр скре-

щения самых различных культурных связей и контактов эпохи энеолита и ранней бронзы.

Высокое искусство архитектуры Саразма также поражает зрителя. Дома отличались большими размерами и были встроены друг в друга, с длинными коридорами, иногда круглыми помещениями, образующими единый комплекс. Наряду с жилыми домами, были найдены великолепные административные здания и святилища. Внутри домов имелись квадратные и круглые алтари, которые свидетельствуют о величии и почтении огня, а по его образу – солнца. То есть, в эту пору уже широко была распространена практика культа солнца, что в свою положило начало возникновению зороастризма в последующие века. В любом случае, признаки и элементы этой гипотезы очень хорошо наблюдаются.

Открытие богатой гробницы «Принцессы Саразма», а также многочисленных печатей и штампов указывают на факт существования в Саразме социальной дифференциации общества.

Саразм был не только городом первых земледельцев Центральной Азии, он одновременно являлся крупным центром добычи и обработки драгоценных и полудрагоценных камней. Согласно исследованиям установлено, что саразмийцы знали места залежи золота, серебра, агата, бирюзы, лазурита, сердолика, яшмы и добывали сырье из горных хребтов Зарафшана, Туркестана и Памира. Этот факт свидетельствует о формировании ремесла и его развитии. Согласно сведениям первооткрывателя Саразма Абдуллоджона Исакова, здесь зарегистрированы 15 различных профессий, таких как горнодобывающая промышленность, плавка руды, гончарное дело, промывание золота, ювелирное дело, ткачество, прядение, обработка камней, кожевенное дело и другие. Таким образом, можно сказать, что некоторые виды ремесел были сформированы в самом Саразме и развивались по-своему. Большинство ученых считают, что именно умение добычи полезных ископаемых, знание и навыки металлообработки, а также обработка драгоценных и полудрагоценных камней сделали Саразм великим городом своего времени, просуществовавшим на протяжении более чем десять веков.

За годы проведенных исследований, были обнаружены многочисленные артефакты, которые свидетельствуют о торговых и культурных связях древних саразмийцев с отдаленными центрами Древнего Мира, такими как Индия, Месопотамия, Иран и Афганистан. Следует отметить, что с точки зрения географического положения Саразм располагался между двумя типами культур – культурой первых земледельцев и культурой скотоводческих племен. Другими словами, Саразм локализовалась между оседло-земледельческим населением, создателями первых прото-городов и кочевыми племенами Азиатской степи, которые преимущественно занимались скотоводством. В Саразме, носители этих двух разных по типу хозяйствования культур не только занимались торговлей и обменом товаров, но и делились идеями. Можно предположить, что на этой почве происходило столкновение двух мировоззрений, которые инициировали новые достижения цивилизации.

Результаты научных исследований Саразма обсуждались на многих международных симпозиумах в Таджикистане (1979,1994 гг.), США (1981, 1986 гг.) Франции (1985 г.), Германии (1992 г.), Иране (2003 г.), Италии (2007 г.), Республике Мали (2008г.) и Китае (2010 г.).

Постановлением Правительства Республики Таджикистан №391 от 21 сентября 2001 года памятник Саразм был объявлен “Историко-археологическим музеем-заповедником”, территория которой составляет 18 га., и находится под защитой государства. К настоящему моменту в разных частях памятника заложено 20 отдельных раскопов, общая площадь которой составляет около 2 га.

В 2003 и 2005 гг. Саразм посетил Основатель мира и национального согласия, Лидер нации, Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон. Благодаря инициативе и распоряжению главы государства в течение 2003–2005 годов было осуществлено перекрытие пяти археологических объектов и ограждена территория заповедника.

31-го июля 2010 года на 34-ой сессии ЮНЕСКО, состоявшейся в Бразилии, Саразм был признан одним из прото-урбанистических центров региона и внесен в список Всемирного культурного наследия.

В эти дни, в рамках подготовки к празднованию 5500-летия Саразма активно продолжаются научно-исследовательские работы. На Раскопах XI и XII, таджикскими археологами Абдурауфом Раззоки и Шарофиддином Курбоновым были обнаружены ряд административных зданий. На Раскопе XIII открыто большое святилище с алтарем огня в центре, который был связан с культом солнца. В настоящее время, с целью надлежащего представления туристам и посетителям, на этих раскопках были завершены реставрационные работы.

Одной из существующих по сей день загадок в изучении Саразма было отсутствие некрополя. К счастью, на кануне юбилея одним из важнейших достижений таджикских археологов является открытие могильника, где были похоронены жители Саразма. Этот некрополь находится в 1 км. к югу от Саразма, где к настоящему времени раскопано 12 могил. Археологические работы в этом направлении продолжаются под руководством Бобомуллоева Саидмурода.

Сегодня, опираясь на уникальные находки и артефакты, сосредоточенные в руках археологов, мы с уверенностью можем утверждать, что древний Саразми был большим и центральным городом своего времени и одним из первых городов-государств Древнего Востока. Значение исторических и культурных достижений предков таджиков на протяжении всей истории очень велико и находится на одном уровне со славными древними цивилизациями Месопотамии, Египта, Индии и Китая. Учитывая вышеперечисленные факты, в сентябре 2020 г. состоится празднование 5500-летия Саразма как центра формирования культуры земледелия, ремесла и градостроительства таджиков.

Бобомуллоев С.
Бобомуллоев Б.

Sarazm – at the dawn of civilization

Sarazm is a unique archaeological site, ruins of which were discovered 15 km west of Penjikent and 45 km east of Samarkand. The monument was discovered in the autumn of 1976 by the archaeologist Abdullojon Isakov and was studied for many years under his leadership. Here, for more than 40 years, research work has been carried out everywhere. Scientific research work has been going on for over 40 years.

The original area of the monument was about 100 hectares. In the history of the development of the city, four chronological periods are distinguished, dated taking into account radiocarbon analyzes: period I - 3500-3300 BC.; period II - 3300-3000 BC.; period III - 3000-2700 BC.; period IV - 2700-1900 BC. The city reached its greatest prosperity during the Late Eneolithic and Early Bronze Age, and the most intensively inhabited for about a thousand years.

The ancient city of Sarazm was one of the largest centers of metallurgy in Central Asia in the second half of the 4th - 3rd millennium BC, which was facilitated by the rich mineral resources of the upper reaches of Zarafshan - gold, silver, copper, lead and tin. In the course of archaeological excavations, residential, monumental and temple complexes were revealed. Numerous artifacts have been discovered that testify to the high development of pottery, jewelry, weaving, spinning, stone processing, leatherwork and other crafts.

The economy of the inhabitants of Sarazm was based on irrigated and dry farming, animal husbandry and specialized handicrafts. A stable economy and a highly developed material culture of Sarazm were characteristic features of the Zarafshan center of early agricultural cultures in Central Asia. The Sarazmians, expanding the zone of their contacts, by the middle of the 4th millennium BC. established cultural and trade ties with ancient agricultural centers of the territory of modern South Turkmenistan, Iran, Baluchistan, India and Afghanistan. Thanks to this, the city of Sarazm turned into a unique center of crossing of the most diverse cultural ties and contacts of the Eneolithic and Early Bronze Age.

The high art of Sarazm architecture also amazes the viewer. The houses were large in size and were built into each other, with long corridors, sometimes round

rooms, forming a single complex. Along with residential buildings, magnificent administrative buildings and sanctuaries have been found. Inside the houses there were square and round altars, which testify to the greatness and reverence of fire, and in its image – the sun. That is, at this time the practice of the cult of the sun was already widespread, which, in its own way, marked the beginning of the emergence of Zoroastrianism in subsequent centuries. In any case, the signs and elements of this hypothesis are very well observed.

The discovery of the rich tomb of the "Princess of Sarazm", as well as numerous seals and stamps, indicate the existence of social differentiation of society in Sarazm.

Sarazm was not only the city of the first farmers of Central Asia, it was also a major center for the extraction and processing of precious and semi-precious stones. According to the research, it was found that the Sarazmians knew the places of deposits of gold, silver, agate, turquoise, lapis lazuli, carnelian, jasper and mined raw materials from the mountain ranges of Zarafshan, Turkestan and Pamir. This fact testifies to the formation of the craft and its development. According to the discoverer of Sarazm Abdullodzhon Isakov, 15 different professions are registered here, such as mining, ore smelting, pottery, gold washing, jewelry, weaving, spinning, stone processing, leatherworking and others. Thus, we can say that some types of crafts were formed in Sarazm itself and developed in their own way. Most scientists believe that it was the ability to extract minerals, knowledge and skills of metalworking, as well as processing of precious and semi-precious stones that made Sarazm a great city of its time, which existed for more than ten centuries.

Over the years of research, numerous artifacts have been discovered that testify to the trade and cultural ties of the ancient Sarazmians with remote centers of the Ancient World, such as India, Mesopotamia, Iran and Afghanistan. It should be noted that from the point of view of the geographical position Sarazm was located between two types of cultures - the culture of the first farmers and the culture of pastoral tribes. In other words, Sarazm was localized between the sedentary agricultural population, the creators of the first proto-cities and the nomadic tribes of the Asian steppe, who were mainly engaged in cattle breeding. In Sarazm, the bearers of these

two cultures, different in terms of the type of management, were not only engaged in trade and exchange of goods, but also shared ideas. It can be assumed that on this basis there was a clash of two worldviews that initiated new achievements of civilization.

The results of scientific research of Sarazm were discussed at many international symposia in Tajikistan (1979, 1994), USA (1981, 1986), France (1985), Germany (1992), Iran (2003), Italy (2007), Republic of Mali (2008) and China (2010).

By the Decree of the Government of the Republic of Tajikistan No. 391 of September 21, 2001, the Sarazm monument was declared a “Historical and Archaeological Museum-Reserve”, the territory of which is 18 hectares, and is under the protection of the state. To date, 20 separate excavations have been laid in different parts of the monument, the total area of which is about 2 hectares.

In 2003 and 2005 Sarazm was visited by the Leader of the Nation, President of the Republic of Tajikistan Emomali Rahmon. Thanks to the initiative and order of the head of State, during 2003-2005, five archaeological objects were sheltered and the territory of the reserve was fenced.

On July 31st, 2010, at the 34th session of UNESCO, held in Brazil, Sarazm was recognized as one of the proto-urban centers of the region and included in the World Cultural Heritage List.

These days, in preparation for the celebration of the 5500th anniversary of Sarazm, research work is actively continuing. At Excavations XI and XII, Tajik archaeologists Abdurauf Razzoki and Sharofiddin Kurbonov discovered a number of administrative buildings. At Excavation XIII, a large sanctuary was discovered with an altar of fire in the center, which was associated with the worship of the sun. Currently, in order to properly present to tourists and visitors, restoration work has been completed on these excavations.

One of the mysteries existing to this day in the study of Sarazm was the absence of a necropolis. Fortunately, on the eve of the anniversary, one of the most important achievements of Tajik archaeologists is the discovery of the burial ground where the inhabitants of Sarazm were buried. This necropolis is 1 km away. south of Sarazm,

where 12 graves have been excavated to date. Archaeological work in this direction continues under the leadership of Bobomulloev Saidmurod.

Today, relying on unique finds and artifacts concentrated in the hands of archaeologists, we can confidently assert that ancient Sarazmi was a large and central city of its time and one of the first city-states of the Ancient East. The significance of the historical and cultural achievements of the ancestors of Tajiks throughout history is very great and is on a par with the glorious ancient civilizations of Mesopotamia, Egypt, India and China. Taking into account the above facts, in September 2020, the 5500th anniversary of Sarazm will be celebrated as a center of formation of a culture of agriculture, crafts and urban planning of Tajiks.

Bobomulloev S.
Bobomulloev B.

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

World Heritage
Convention

CONVENTION CONCERNING
THE PROTECTION OF
THE WORLD CULTURAL
AND NATURAL HERITAGE

*The World Heritage Committee
has inscribed*

Proto Urban site of Sarazm

on the World Heritage List

*Inscription on this List confirms the outstanding
universal value of a cultural or
natural property which requires protection for
the benefit of all humanity*

DATE OF INSCRIPTION

31 July 2010

DIRECTOR-GENERAL
OF UNESCO

Шаҳодатномаи ЮНЕСКО дар бораи ворид намудани Саразм ба феҳристи ёдгориҳои Мероси Фарҳангии Умумибашарӣ.

Свидетельство ЮНЕСКО о внесении Саразма в список памятников Всемирного Культурного Наследия.

The certificate of UNESCO about including of Sarazm in the list of monuments of the World Cultural Heritage.

Бозиди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон (август соли 2003).
Визит Президента Республики Таджикистан, уважаемого Эмомали Рахмона (август 2003).
Visit of the President of the Republic of Tajikistan, her majesty Emomali Rahmon (August 2003).

Бозиди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон (сентябри соли 2005).
Визит Президента Республики Таджикистан, уважаемого Эмомали Рахмона (сентябрь 2003).
Visit of the President of the Republic of Tajikistan, her majesty Emomali Rahmon (September 2003).

Намуди умумии ёдгории Саразм. Дар пасманзар дарёи Зарафшон ва қаторкӯҳи Туркистон.
Общий вид памятника Саразм. На втором плане река Зарафшан и Туркестанский хребет.
General view of Sarazm monument. In the background Zarafshan river and Turkestan range.

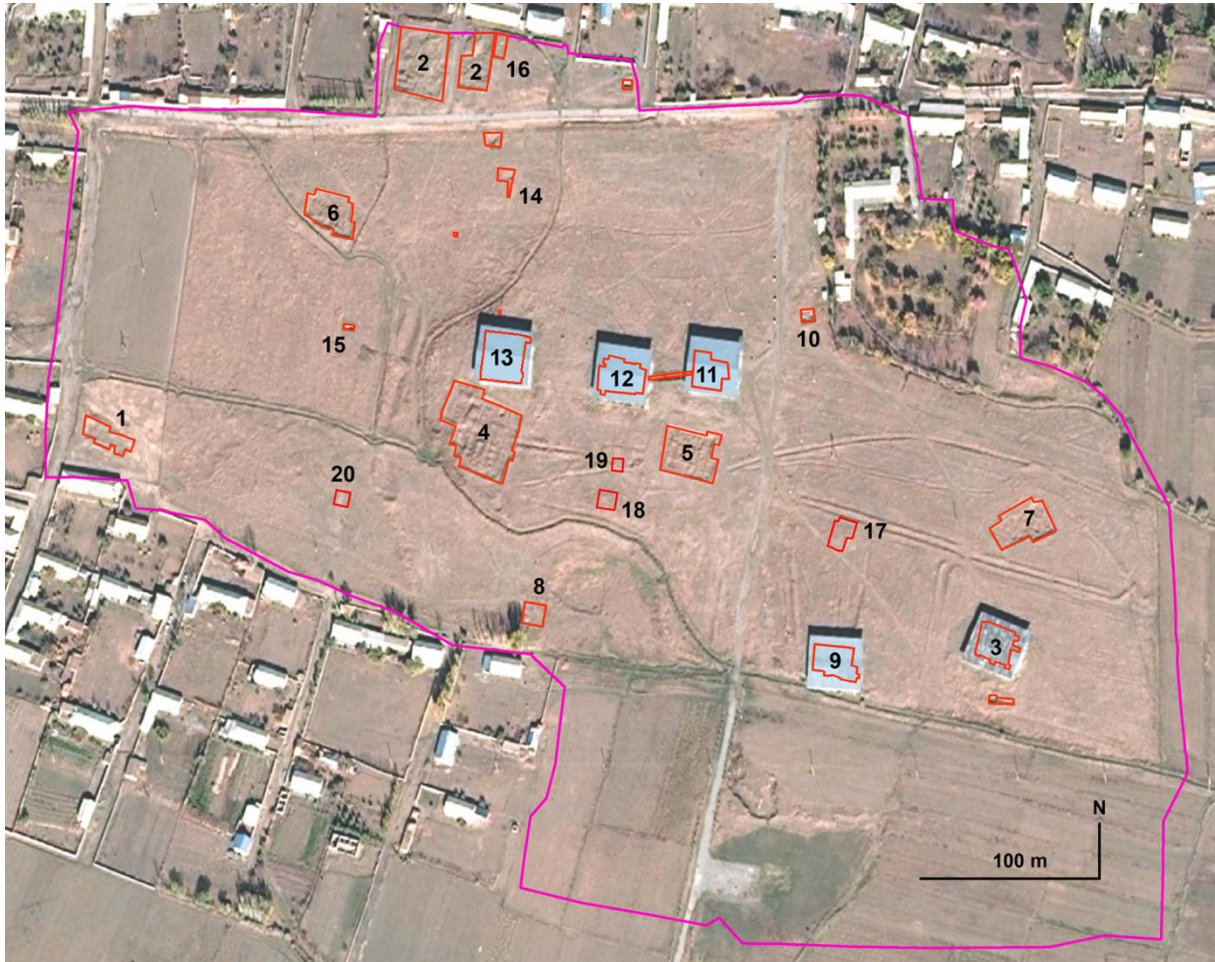
Намуди умумии ёдгории Саразм ва Дашти Саразм. Акс ба самти шарқии Водии Зарафшон.
Общий вид памятника Саразм и Дашти Саразм. Вид на восток Зарафшанской Долины.
General view to Sarazm monument and Dashti Sarazm. View to east of Zarafshan valley.

Намуди умуми ёдгории Саразм ва Дашти Саразм. Акс ба самти ҷанубу-ғарбӣ.
Общий вид памятника Саразм и Дашти Саразм. Вид на юго-запад.
General view to Sarazm monument and Dashti Sarazm. View to south-west

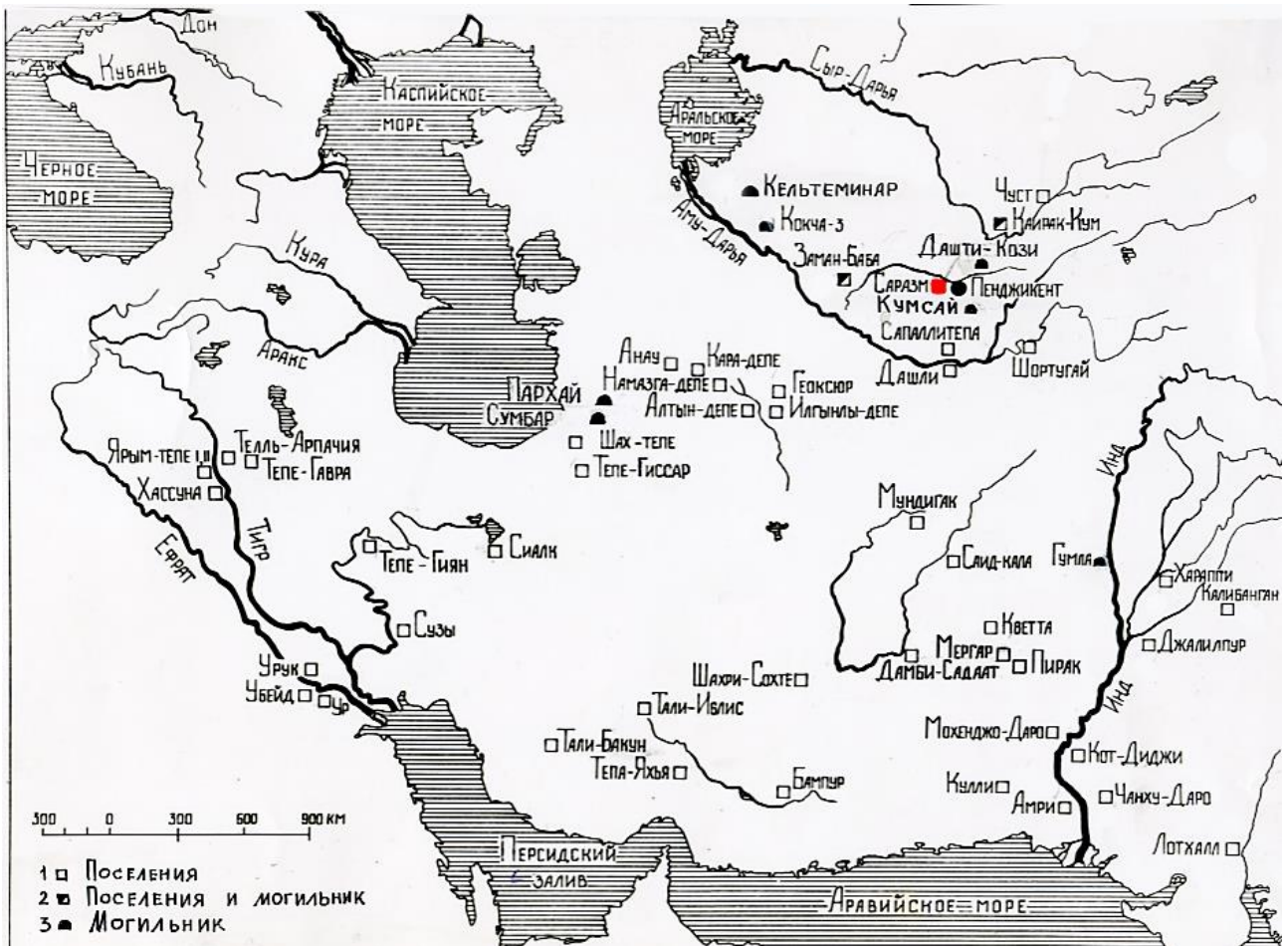
Намуди умуми Мамънуъгоҳи таърихӣ-бостоншиносии Саразм.
Общий вид Историко-археологического заповедника Саразм.
General view of Sarazm Historical and Archaeological Reserve.

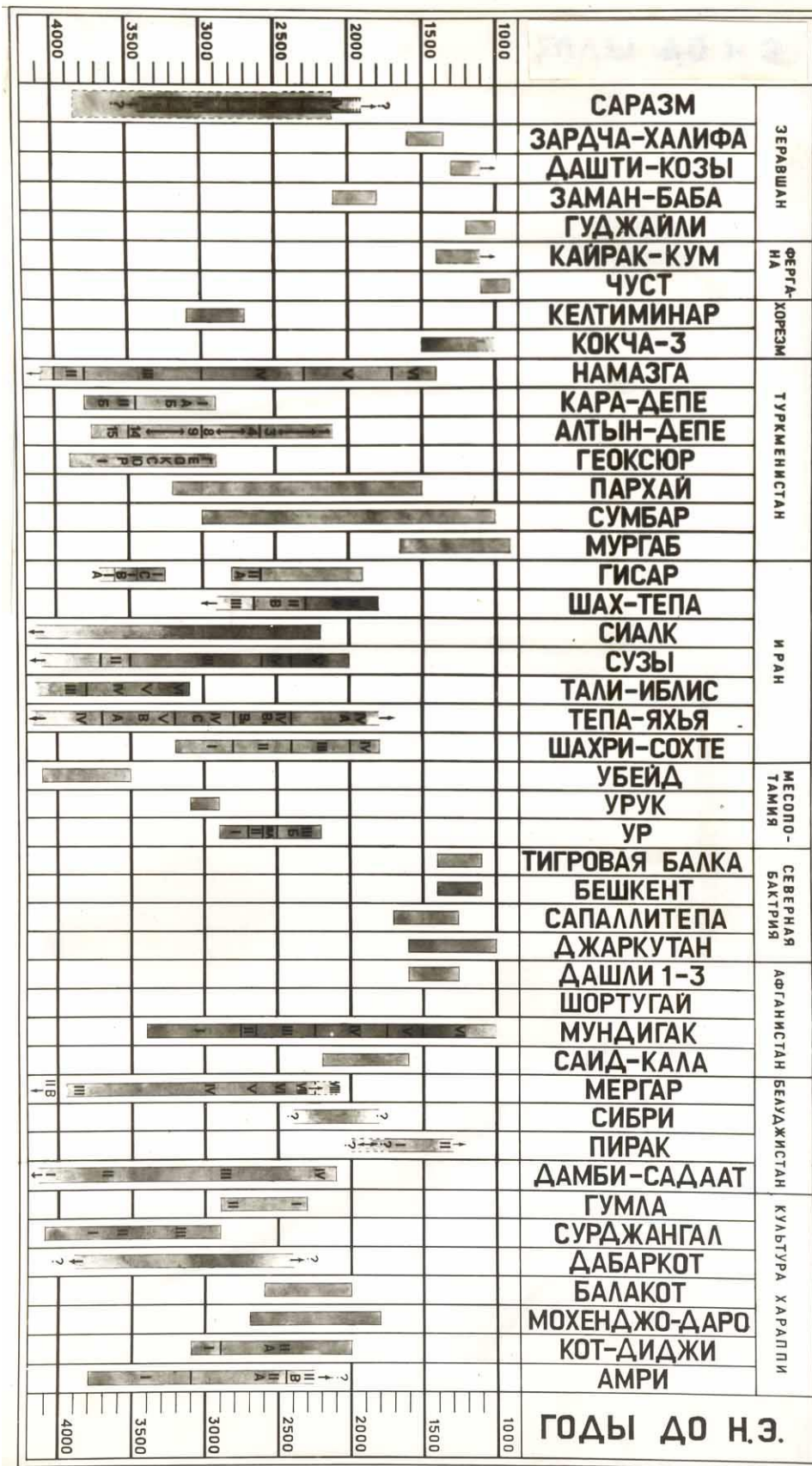
Намуди умумии ёдгорӣ бо нишондоди қитъаҳои ҳаффорӣ шуда то соли 2020.
Общий вид памятника с указанием раскопанных участков к 2020 году.
General view of the monument with an indication of the excavated areas by 2020.

Кашшофи Саразми бостон – Абдуллоҷон Исоқов ва Ашуралӣ Тайлонов. Тирамоҳи соли 1976.
Первооткрыватель Саразма – Абдуллоджон Исаков и Ашурали Тайлонов. Осень 1976 г.
Discoverer of Sarazm – Abdullojon Isakov and Ashurali Tailonov. Autumn 1976.

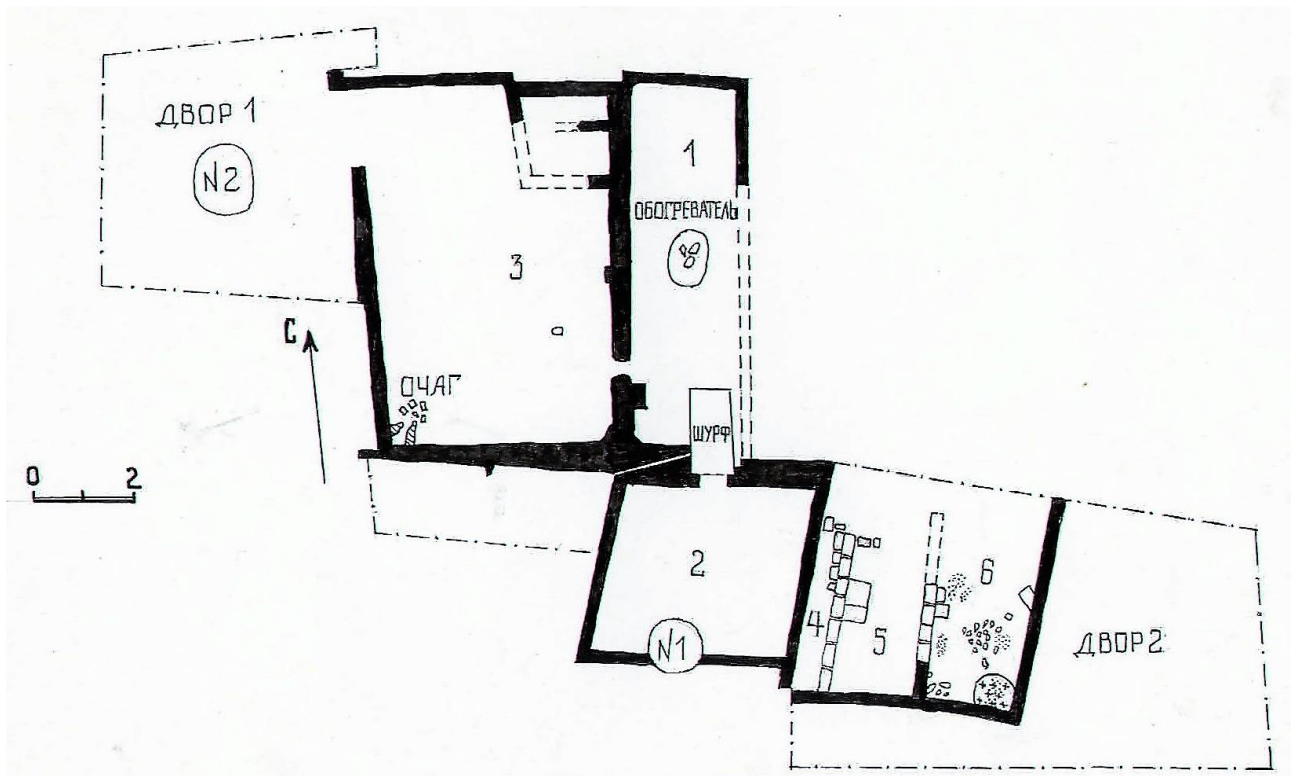
Харитаи ёдгориҳои асосии бостоншиносии давраи Энеолит ва Биринҷӣ.
 Карта основных археологических памятников эпохи энеолита и бронзы.
 The map of the main archaeological monuments of Eneolithic and Bronze Age.

Накшаи даврабандии Саразм ва ёдгориҳои ҳамчавори аҳди Биринҷӣ.
 Хронологическая таблица Саразма и синхронных памятников эпохи бронзы.
 Chronological table of Sarazm and synchronous monuments of the Bronze Age.

Саразм периоды	Раскоп	Годы до н.э.	Архитектура	Металл	Каменные и костяные изделия	Глиняные изделия	Керамика		
							расписная	светлоонобая	серая и черная
IV	Раскоп I-2 Раскоп II-4 Раскоп III-3 Раскоп IV-6	1900 - 2700							
III	Раскоп I-1 Раскоп II-3 Раскоп III-2 Раскоп IV-5	2700 - 3000							
II	Раскоп II-2 Раскоп IV-1	3000 - 3300							
I	Раскоп I Раскоп IV-4	3300 - 3500							

Даврабандии бостоншиносии ёдгории Саразм.
Археологическая периодизация памятника Саразм.
Archaeological periodization of Sarazm monument.

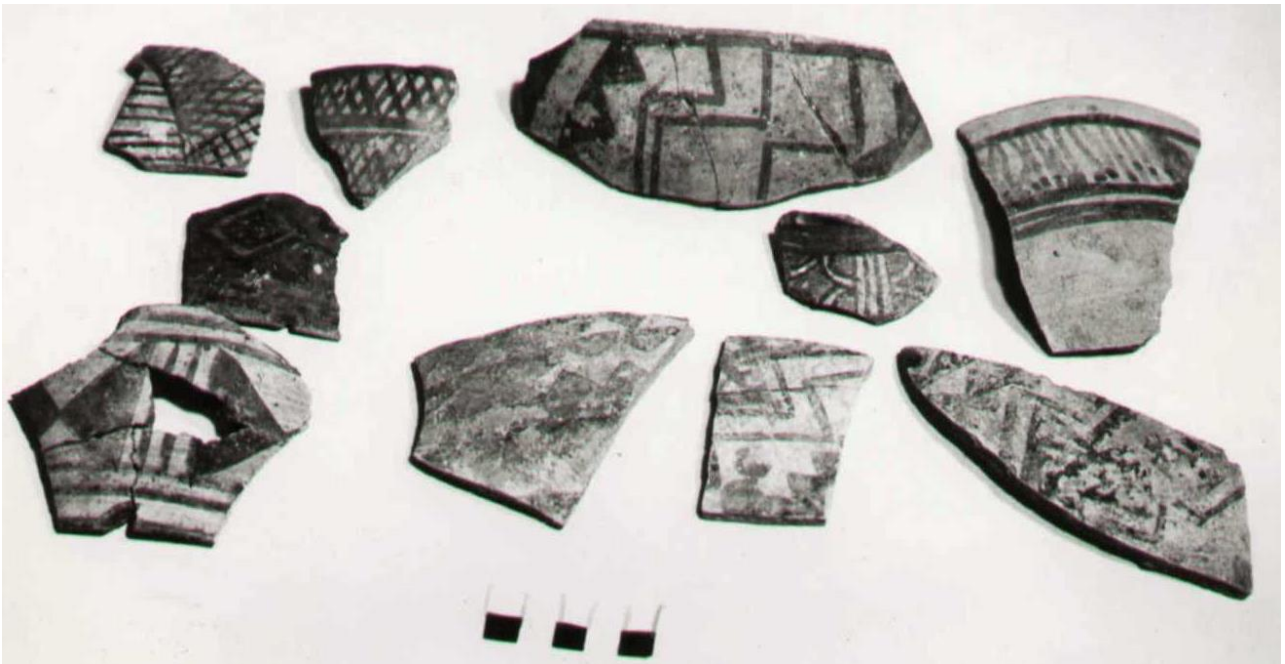
Хафриёти I. Накшаи хучраҳо.
Раскоп I. План помещений.
Excavation I. Plan of the rooms.

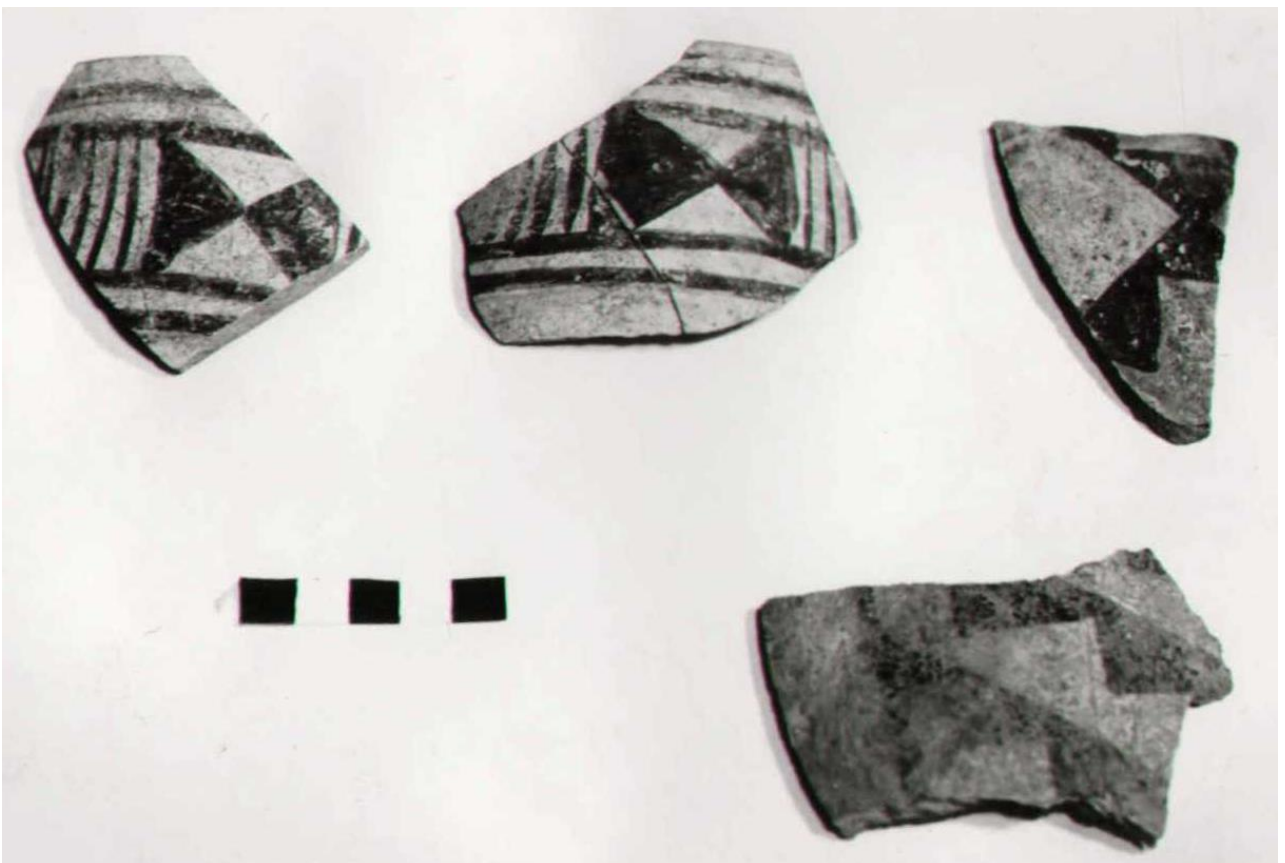
Хафриёти I. Пораи зарфи мунаққаш.
Раскоп I. Фрагмент расписной керамики.
Excavation I. Fragment of painted ceramics.

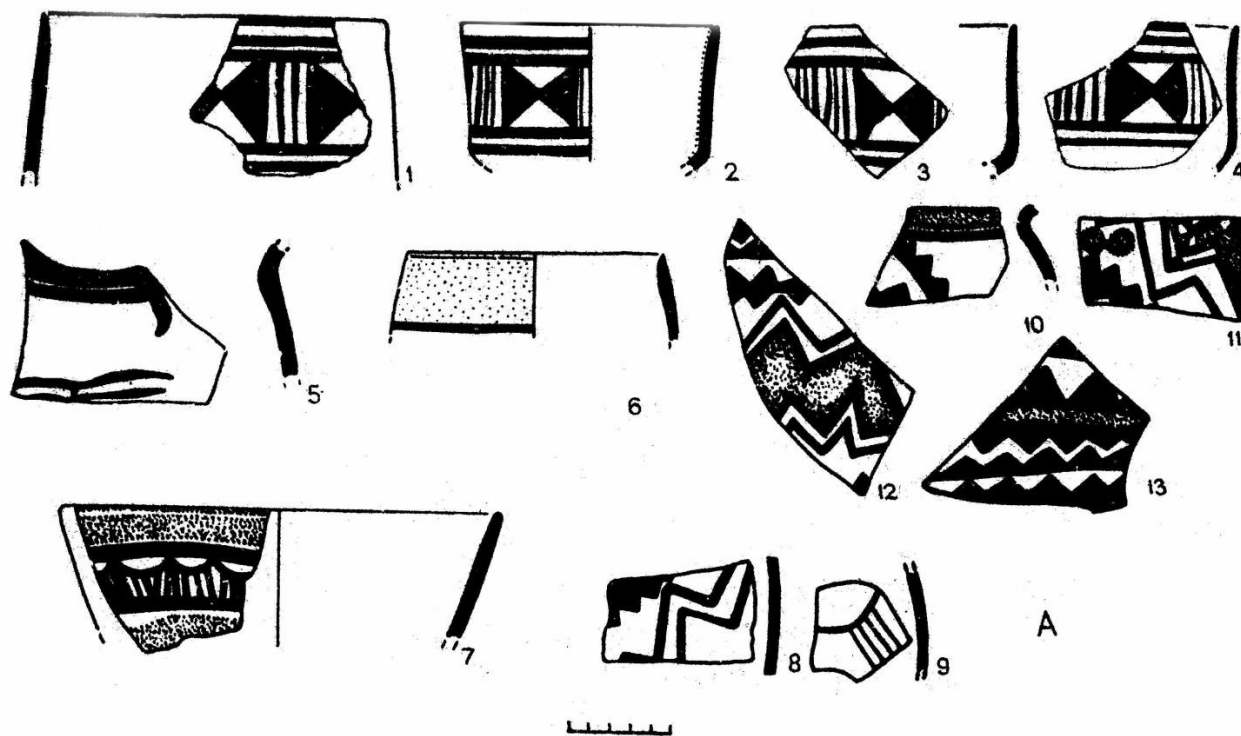
Хафриёти I. Пораи зарфи мунаққаш.
Раскоп I. Фрагмент расписной керамики.
Excavation I. Fragment of painted ceramics.

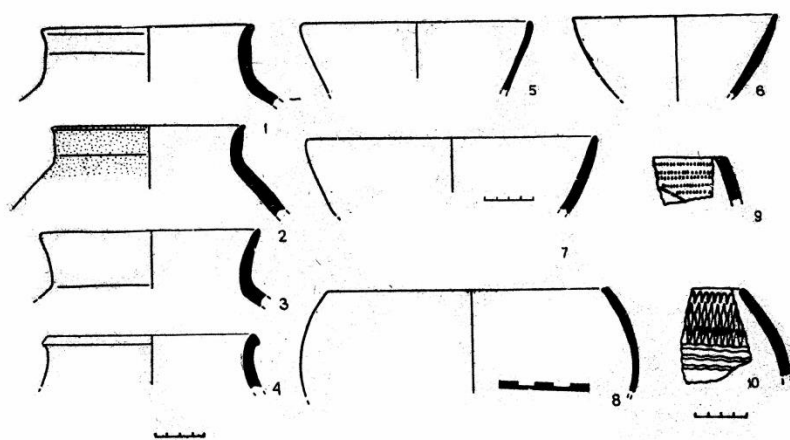
Ҳафриёти I. Пораҳои зарфи мунаққаш.
Раскоп I. Фрагменты расписной керамики.
Excavation I. Fragments of painted ceramics.

Ҳафриёти I. Пораҳои зарфи мунаққаш.
Раскоп I. Фрагменты расписной керамики.
Excavation I. Fragments of painted ceramics.

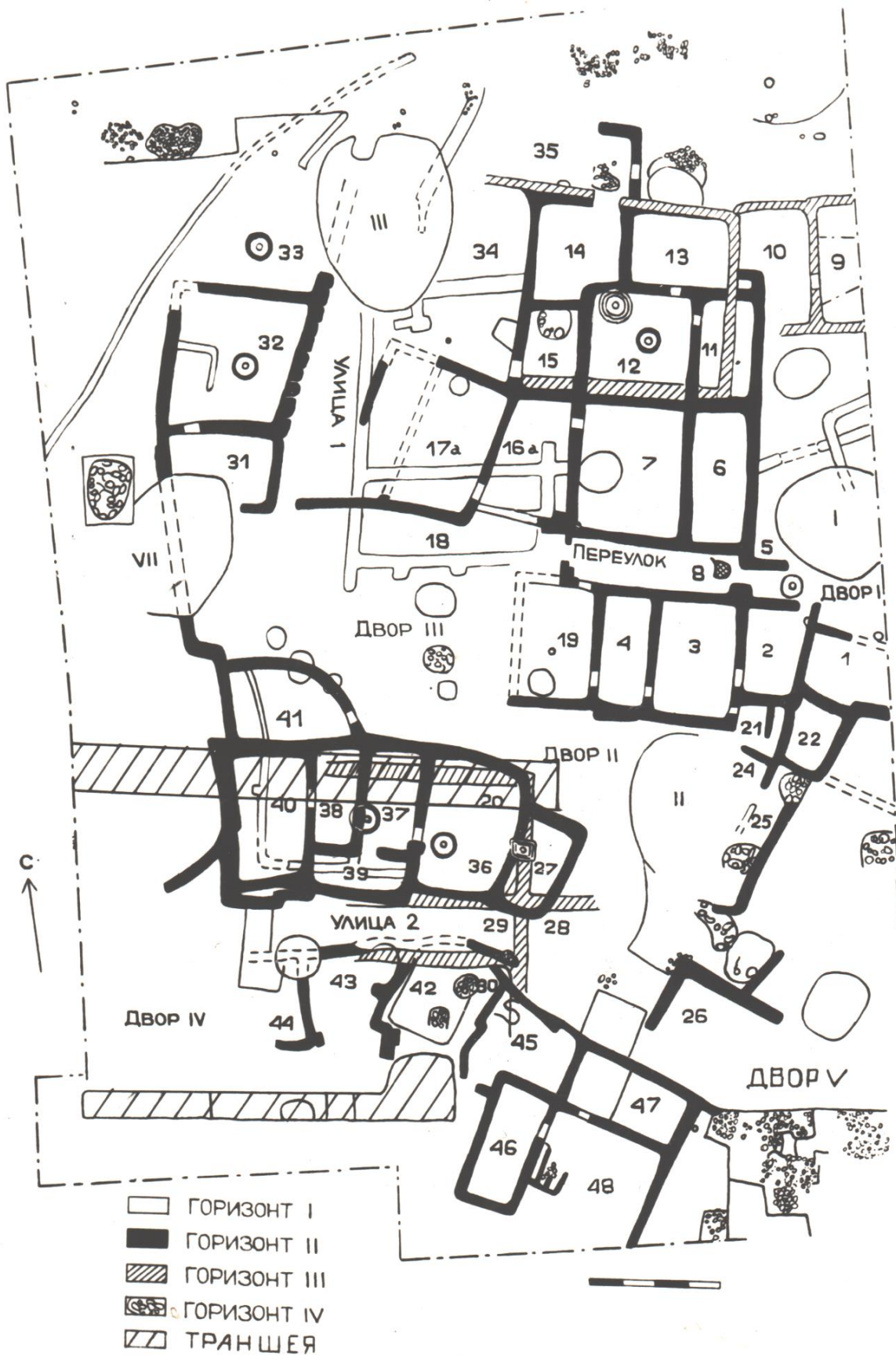
Хафриёти I. Нақшаи зарфҳои мунаққаш.
 Раскоп I. Рисунок расписной керамики.
 Excavation I. Drawings of painted ceramics.

Хафриёти I. Нақшаи зарфҳо бе нақш.
 Раскоп I. Рисунок нерасписной керамики.
 Excavation I. Drawings non-painted ceramics.

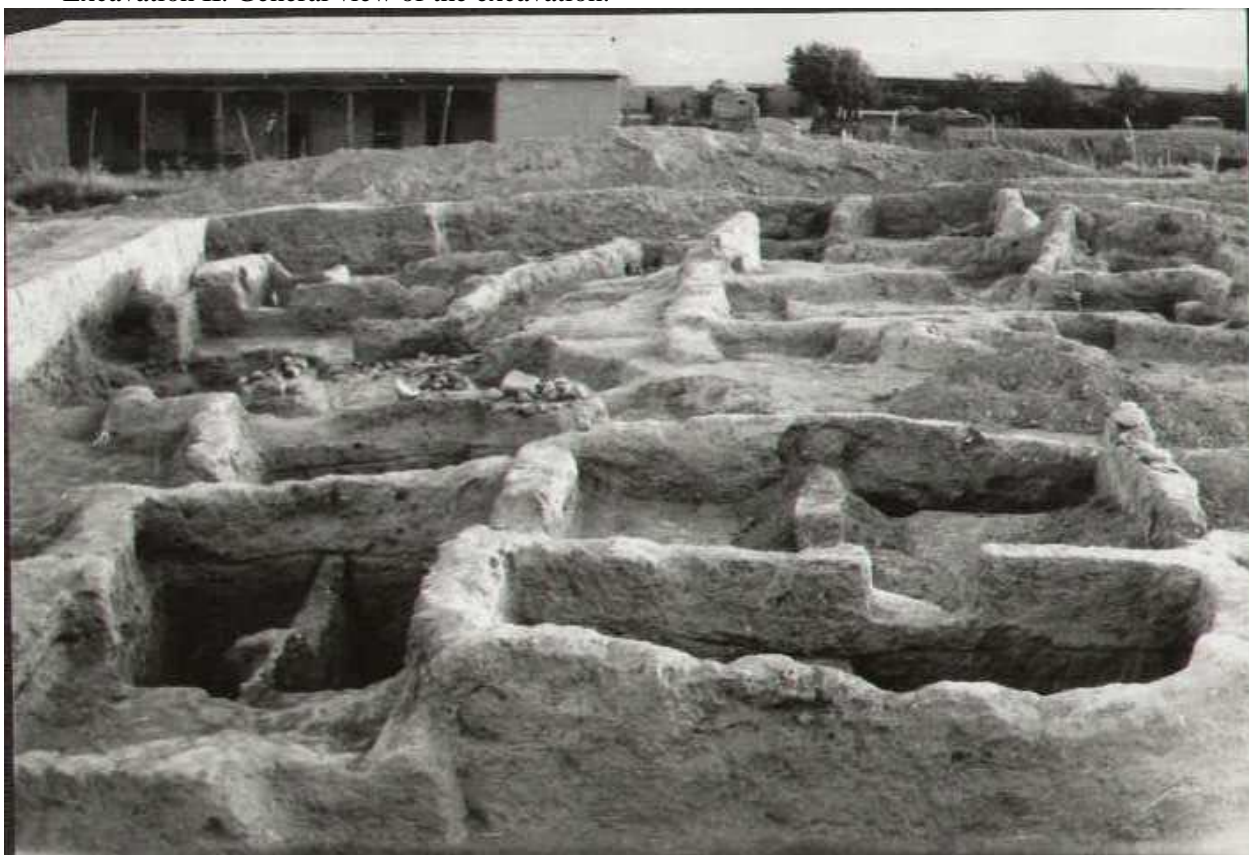
Хафриёти I. Сафоли маданияти чорводорон.
 Раскоп I. Керамика степной бронзы.
 Excavation I. Ceramics of steppe bronze.

Хафриёти II. Накшаи умумӣ.
 Раскоп II. Сводный план построек.
 Excavation II. General plan.

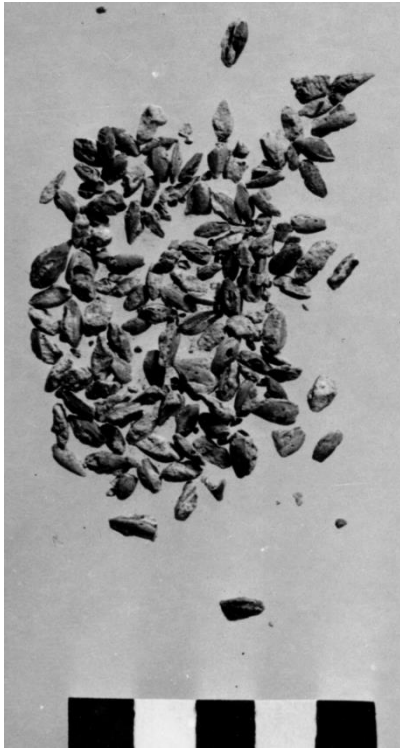
Ҳафриёти II. Намуди умумии ҳафриёт.
Раскоп II. Общий вид раскопа.
Excavation II. General view of the excavation.

Ҳафриёти II. Намуди хучраҳо.
Раскоп II. Вид помещений.
Excavation II. View of rooms.

Ҳафриёти II. Деворҳои давраи III ва IV.
Раскоп II. Стены III и IV периода.
Excavation II. Walls of III and IV periods.

Хафриёти II. Боқимондаҳои
чағи ду-радиға.
Раскоп II. Горизонт II.
Злаки двухрядного ячменя.
Excavation II. Horizon II.
Double-row barley cereals from.

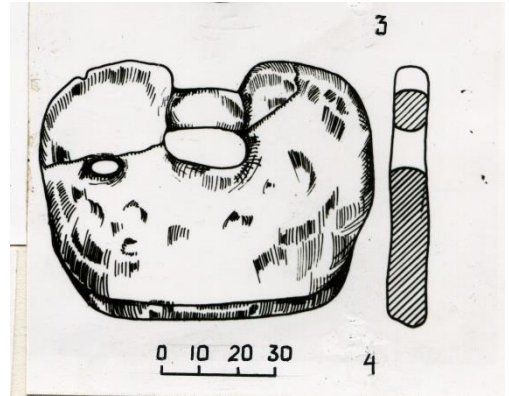
Хафриёти II. Пораи зарфи мунаққаш.
Раскоп II. Фрагмент полихромной керамики.
Excavation II. Fragment of polychrome ceramics.

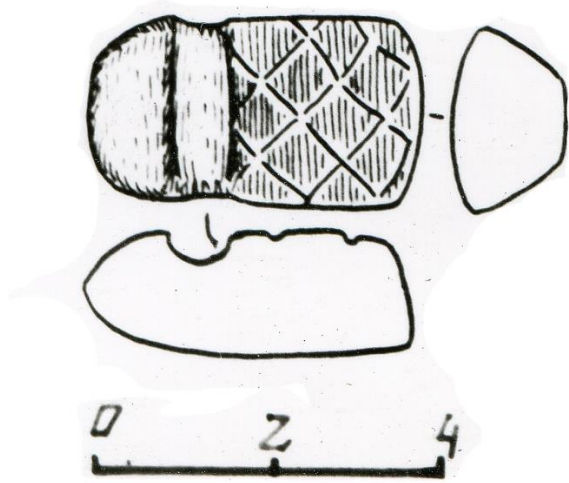
Хафриёти II. Пораи зарфи мунаққаш.
Раскоп II. Фрагмент полихромной керамики.
Excavation II. Fragment of polychrome ceramics.

Хафриёти II. Пораи зарфи маданияти чорводорон.
Раскоп II. Фрагмент керамики степной бронзы.
Excavation II. Fragment of ceramic of steppe bronze.

Ҳафриёти II. Борсанг. Давраи Саразм-II.
 Раскоп II. Гиря. Период Саразм II.
 Excavation II. Weight-stone. Period Sarazm II.

Ҳафриёти II. Асбоби барои суфта намудани тиру пайкони чӯбӣ. Санг.
 Раскоп II. Выпрямитель древка стрел. Камень.
 Excavation II. Arrow shaft straightener. Stone.

Ҳафриёти II. Амуди сардори қабила. Яшм.
Раскоп II. Жезл вожда племени. Нефрит.
Excavation II. Scepter of the leader of tribe. Jade.

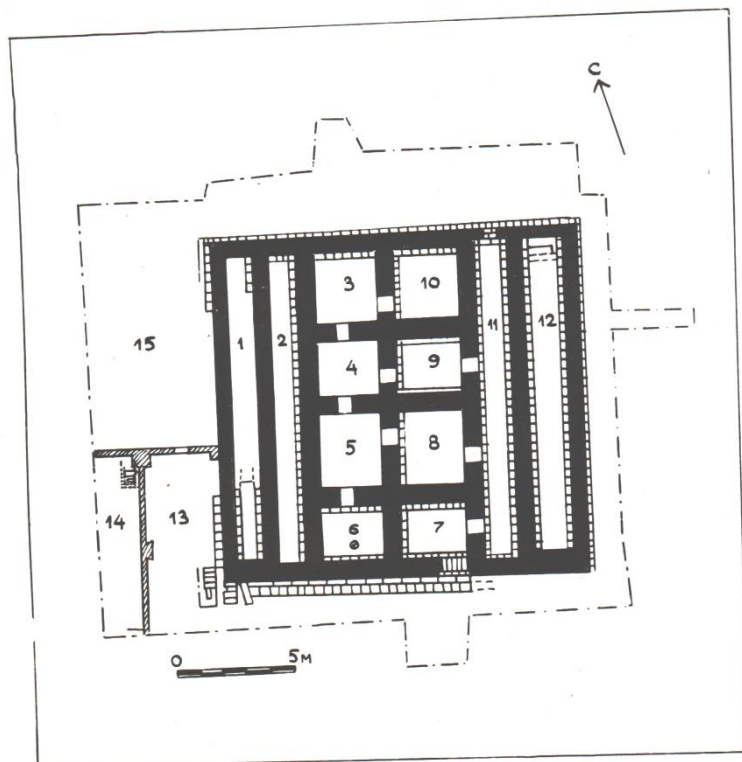
Хафриёти II. Зарфи хурд. Санг.
Раскоп II. Флакончик. Камень.
Excavation II. Small vial. Stone.

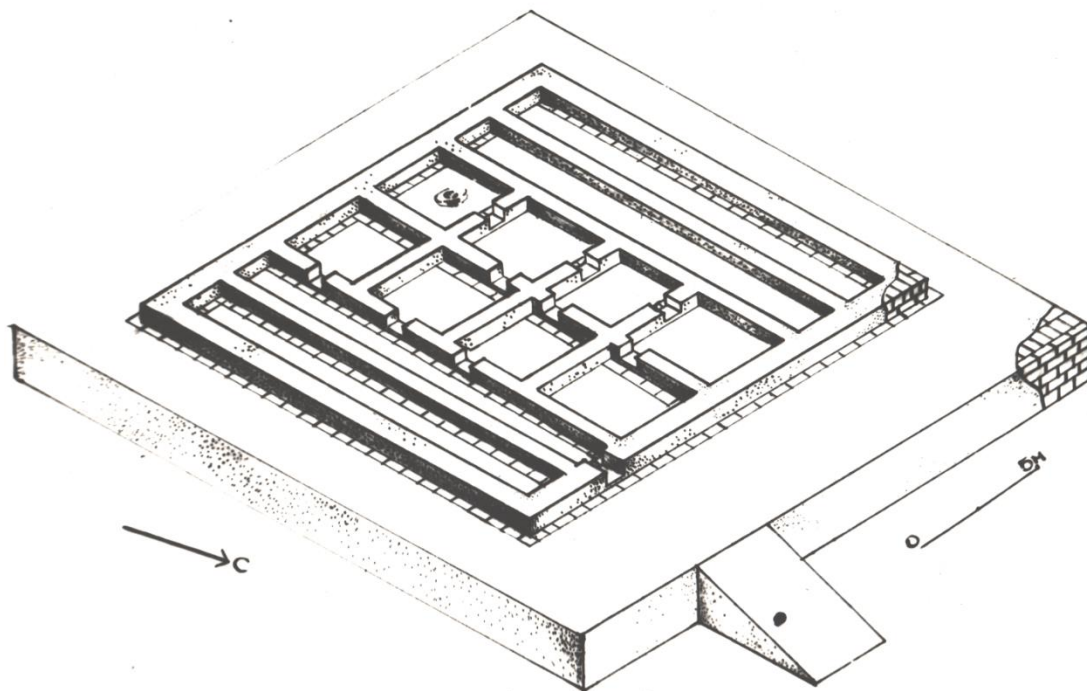
Хафриёти II. Шасти мохидорй. Мис.
Раскоп II. Рыболовные крючки. Медь.
Excavation II. Fishing hooks.

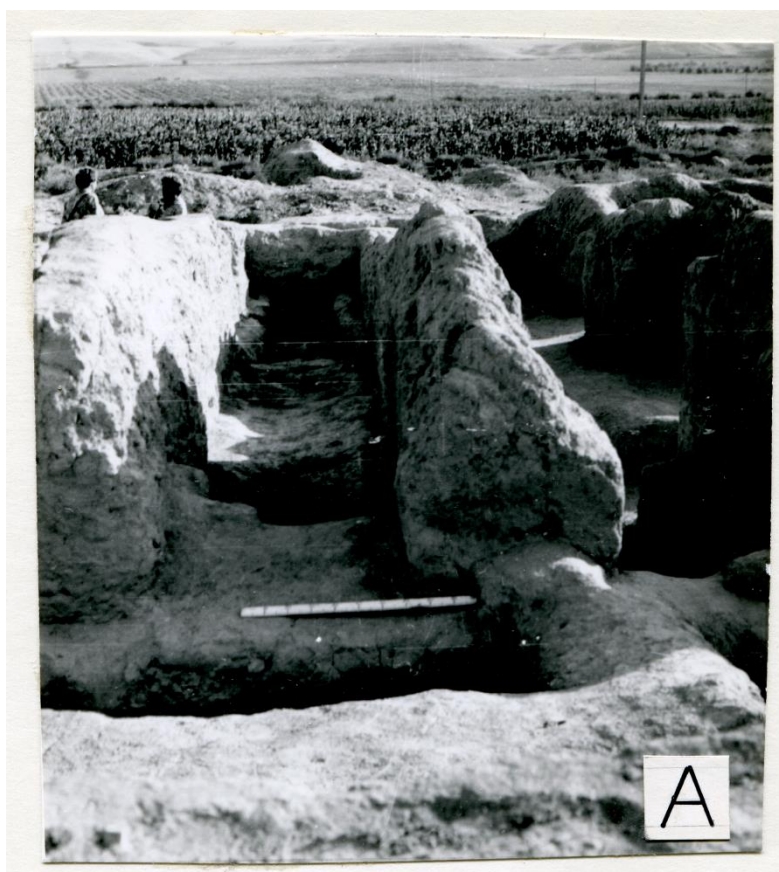
Хафриёти II. Дуки сафолй.
Раскоп II. Керамическая пряслица.
Excavation II. Ceramic spindle.

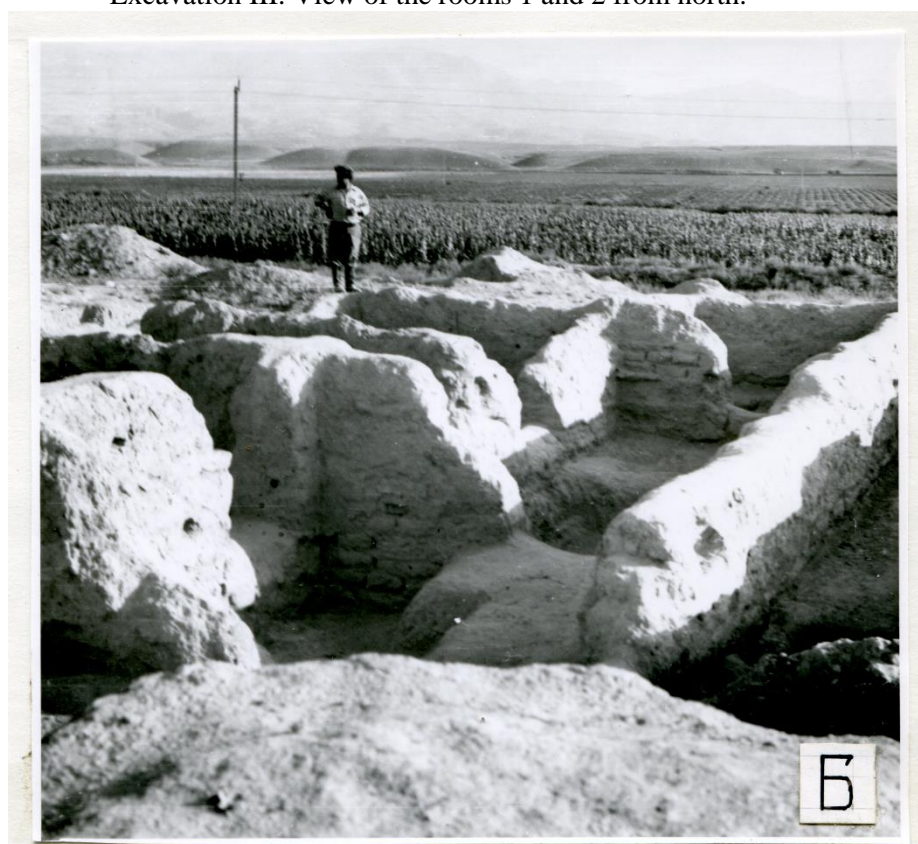
Ҳафриёти III. Бино барои захираи ғалладона. Накшаи хучраҳои 1-12.
 Раскоп III. Обществeнное зернохранилище. План помещений 1-12.
 Excavation III. Public grain storage building. Plan of the rooms 1-12.

Ҳафриёти III. Бино барои захираи ғалладона. Тарҳи барқароршудаи бино.
 Раскоп III. Обществeнное зернохранилище. Аксонометрия здания
 Excavation III. Public grain storage building. Axonometric plan.

Ҳафриёти III. Намуди хучраҳои 1 ва 2 аз шимол.
Раскоп III. Вид помещений 1 и 2 с севера.
Excavation III. View of the rooms 1 and 2 from north.

Ҳафриёти III. Намуди хучраҳо.
Раскоп III. Вид помещений.
Excavation III. View of the rooms.

Ҳафриёти III. Бино барои захираи ғалладона. Акс ба самти ҷанубу-ғарб.
Раскоп III. Здание общественного зернохранилища. Вид на юго-запад.
Excavation III. Public grain storage building. View to south-west.

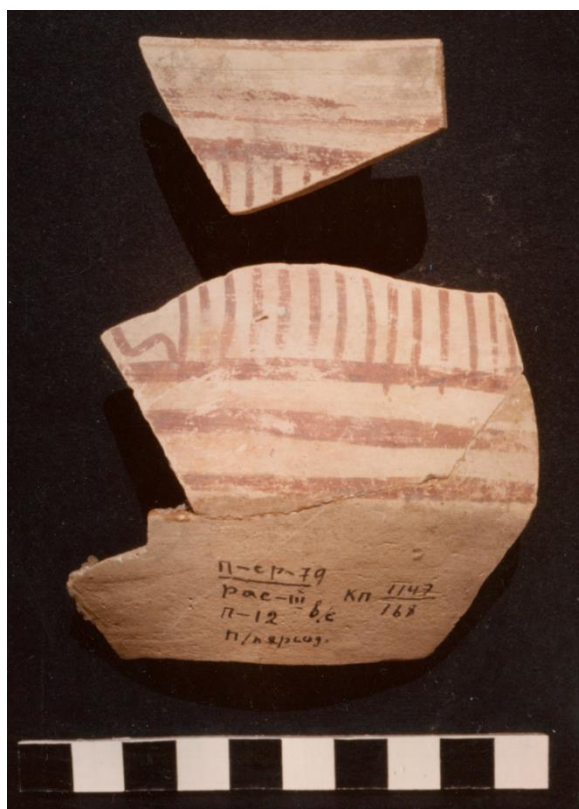
Ҳафриёти III. Бино барои захираи ғалладона. Акс ба самти шимолу-шарқ.
Раскоп III. Здание общественного зернохранилища. Вид на северо-восток.
Excavation III. Public grain storage building. View to north-east.

Хафрийёти III. Пораҳои зарфҳои мунаққаш.
Раскоп III. Фрагменти полихромной керамики.
Excavation III. Fragments of polychrome ceramics.

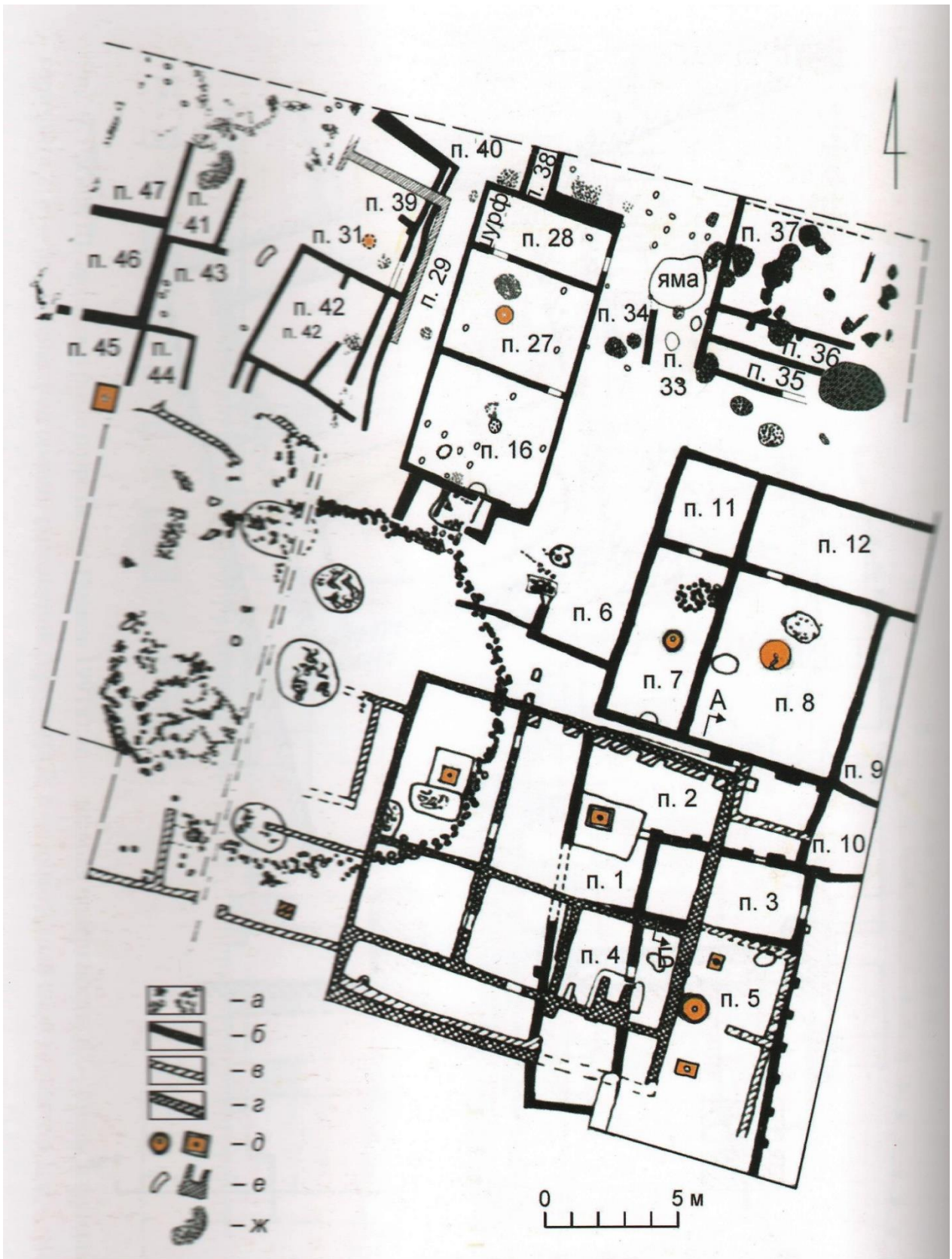
Хафрийёти III. Пори зарфи мунаққаш.
Раскоп III. Фрагмент полихромной керамики.
Excavation III. Fragment of polychrome ceramics.

Ҳафриёти III. Пораҳои зарфҳои мунаққаш.
Раскоп III. Фрагменты полихромной керамики.
Excavation III. Fragments of polychrome ceramics.

Ҳафриёти III. Олотҳои аз чаҳмоксанг.
Раскоп III. Кремниевые орудия.
Excavation III. Silicon tools.

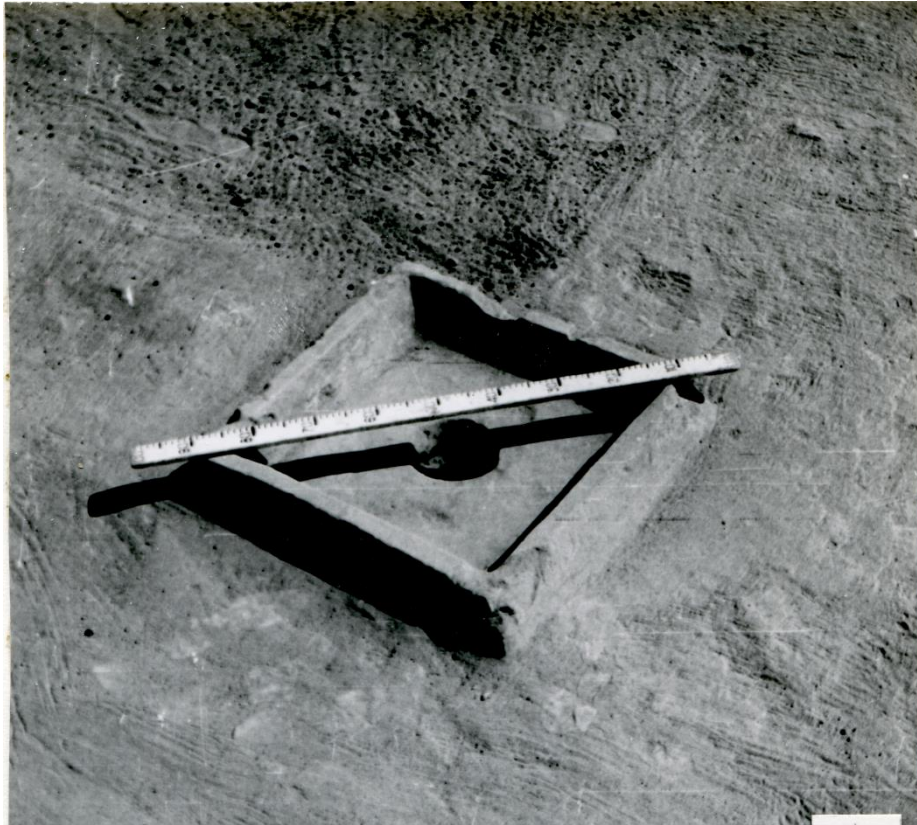
Ҳафриёти IV. Нақшаи умумии ҳучраҳо ва ғӯристон.
 Раскоп IV. Сводный план построек и некрополя.
 Excavation IV. General plan of the complex and the necropolis.

Хафриёти IV. Намуди ибодатхонаи якум. Намуди умумӣ аз ҷануб.
Раскоп IV. Вид первого культового здания. Общий вид здания с юга.
Excavation IV. View of the first cult building. General view from the south.

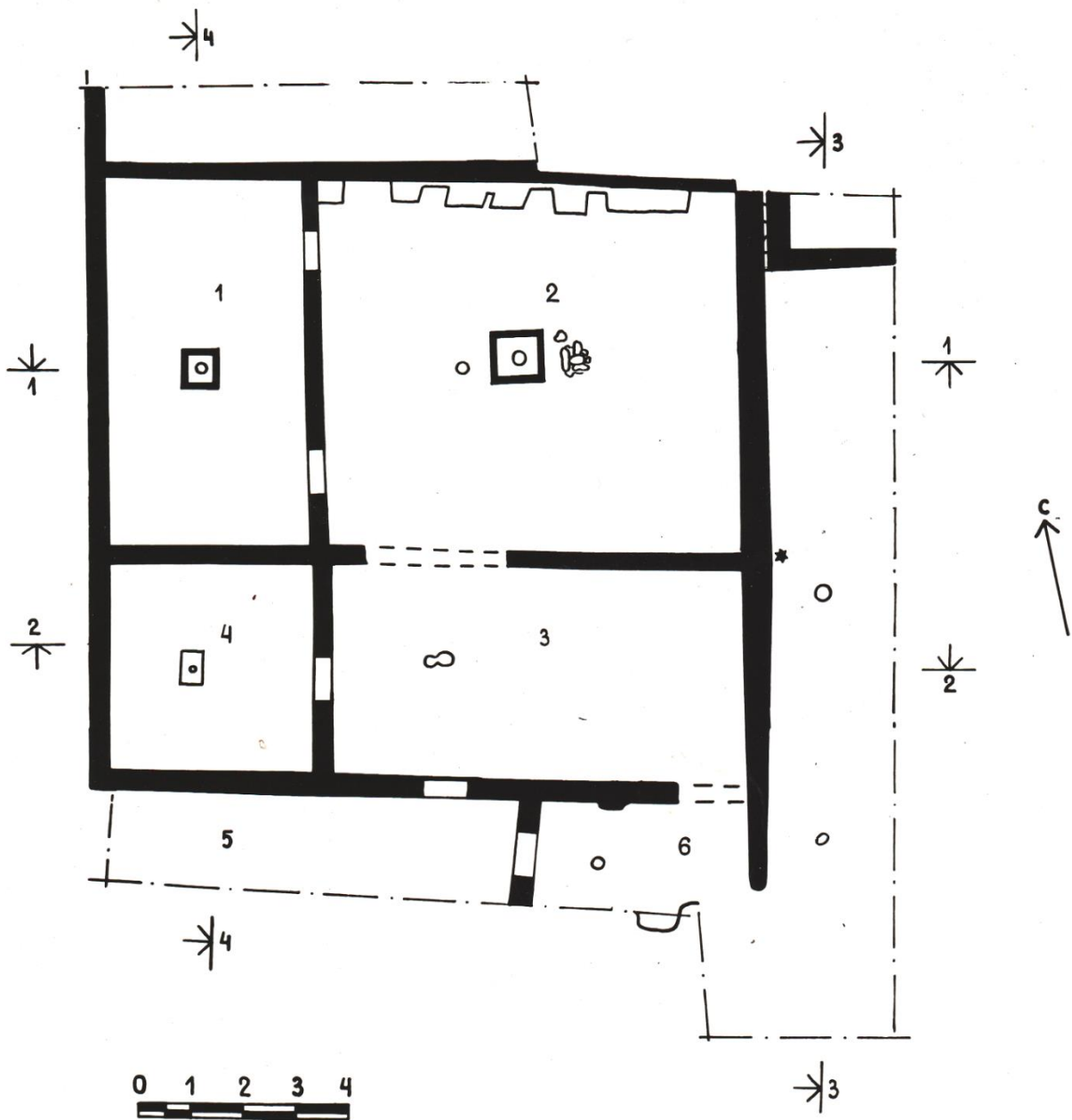
Хафриёти IV. Намуди хучраҳо.
Раскоп IV. Вид помещений.
Excavation IV. View of the rooms.

Ҳафриёти IV. Оташгоҳи мураббаъ. Ҳучраи 1.
Раскоп IV. Очаг-алтарь. Помещение 1.
Excavation IV. Fire-altar. Room 1.

Ҳафриёти IV. Оташгоҳи мураббаъ. Ҳучраи 2.
Раскоп IV. Очаг-алтарь. Помещение 2.
Excavation IV. Fire-altar. Room 2.

Хафрийети IV. Нақшаи умумии ибодатхонаи дуввум.
 Раскоп IV. План второго культового здания.
 Excavation IV. Plan of the second cult building.

Ҳафриёти IV. Шоҳкосаи мрамарин. Қабри 3.
Раскоп IV. Мраморная чаша. Погребение 3.
Excavation IV. Marble bowl. Burial 3.

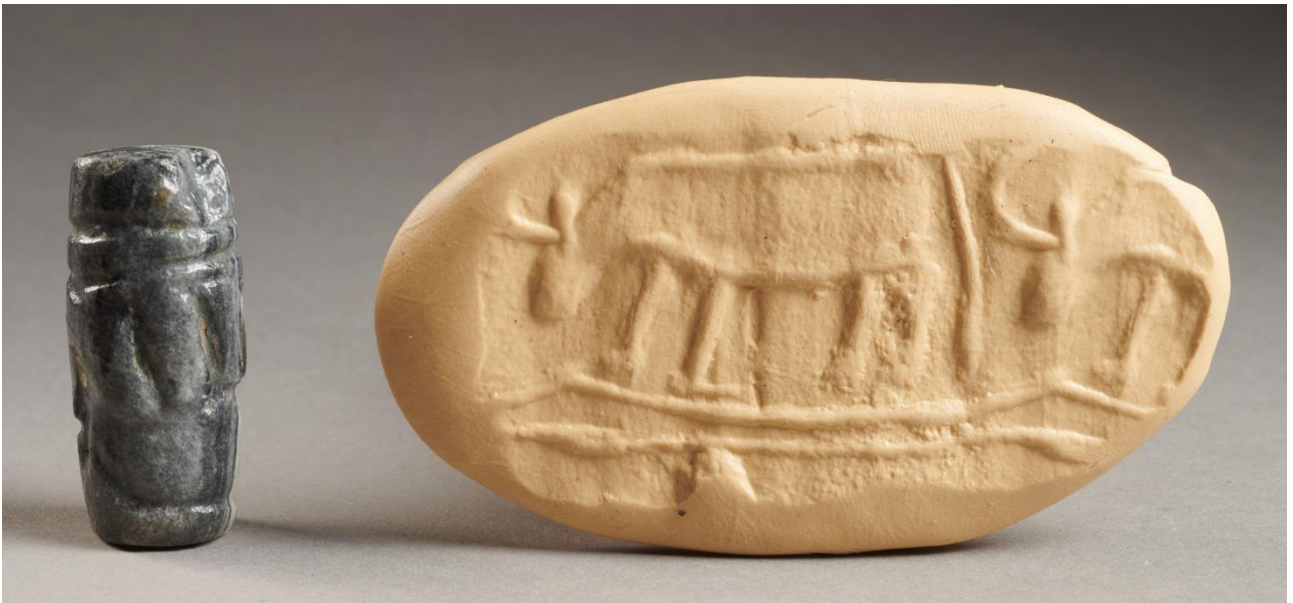
Ҳафриёти IV. Сурмадони нукрағӣ. Қабри 4.
Раскоп IV. Серебряный флакончик. Погребение 3.
Excavation IV. Silver vessel. Burial 3.

Ҳафриёти IV. Зарфи хурд. Санг.
Раскоп IV. Флакончик. Камень.
Excavation IV. Small vial. Stone.

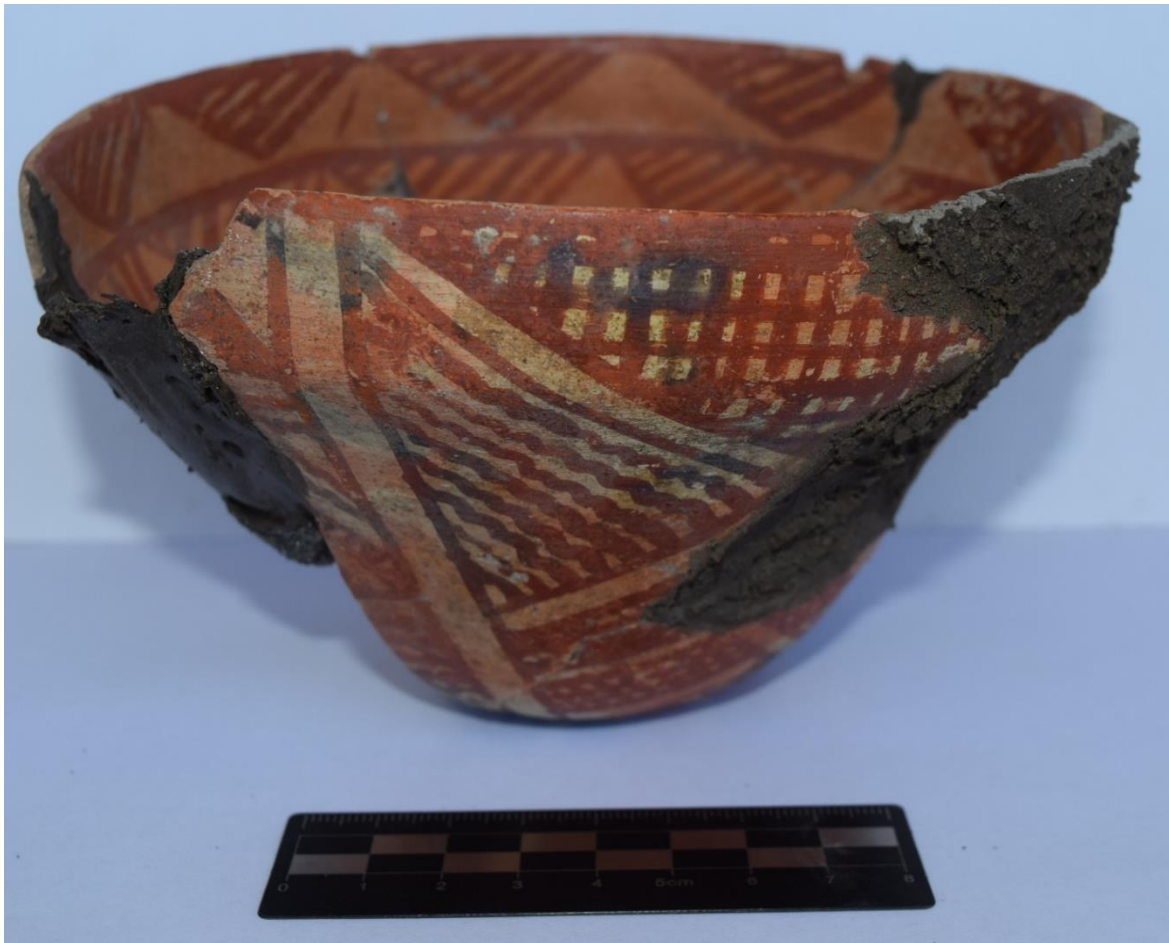
Ҳафриёти IV. Ороишоти тиллоӣ.
Раскоп IV. Золотая розетка.
Excavation IV. Golden rosette.

Ҳафриёти IV. Мӯҳри мудаввар бо тасвири барзагов. Санг.
Раскоп IV. Цилиндрическая печать-штампик. Камень.
Excavation IV. Cylindrical seal-stamp. Stone.

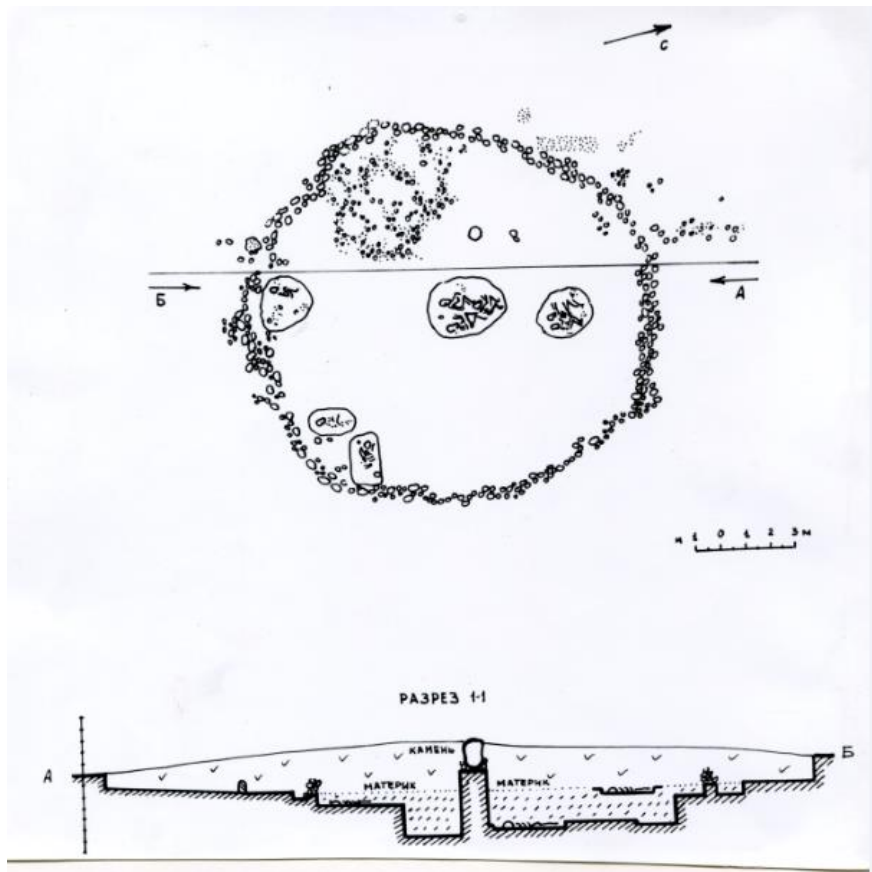
Хафриёти IV. Асбоби барои суфта намудани тиру пайкони чўбӣ. Санг.
Раскоп IV. Гладилка-выпрямитель древка стрел. Камень.
Excavation IV. Arrow shaft straightener. Stone.

Хафриёти IV. Косаи сафолии накшдор.
Раскоп IV. Расписная керамическая чаша.
Excavation IV. Painted ceramic bowl.

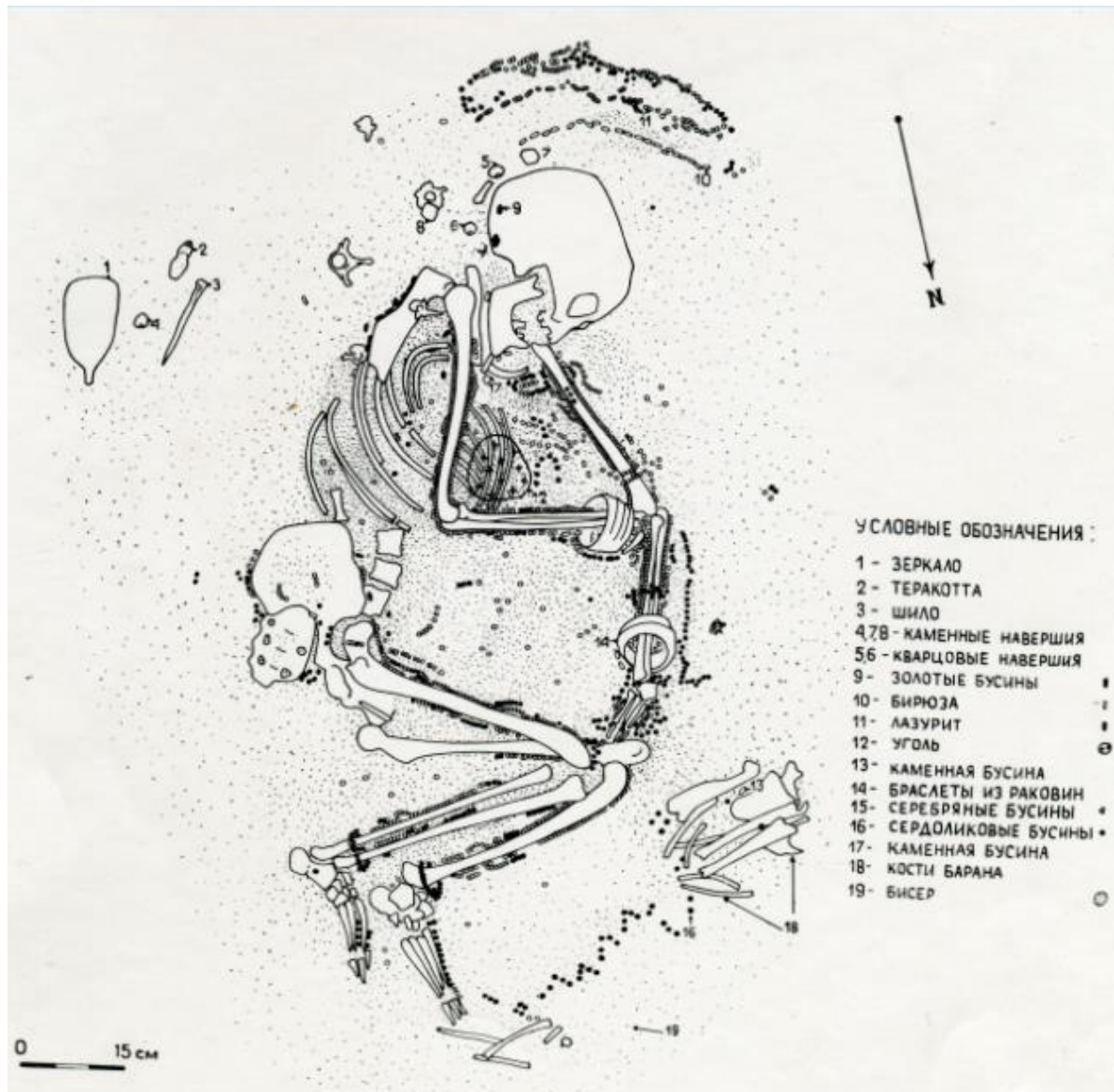
Ҳафриёти IV. Акси хучраҳо ва гӯристон.
Раскоп IV. Вид помещений и некрополя.
Excavation IV. View of the rooms and necropolis.

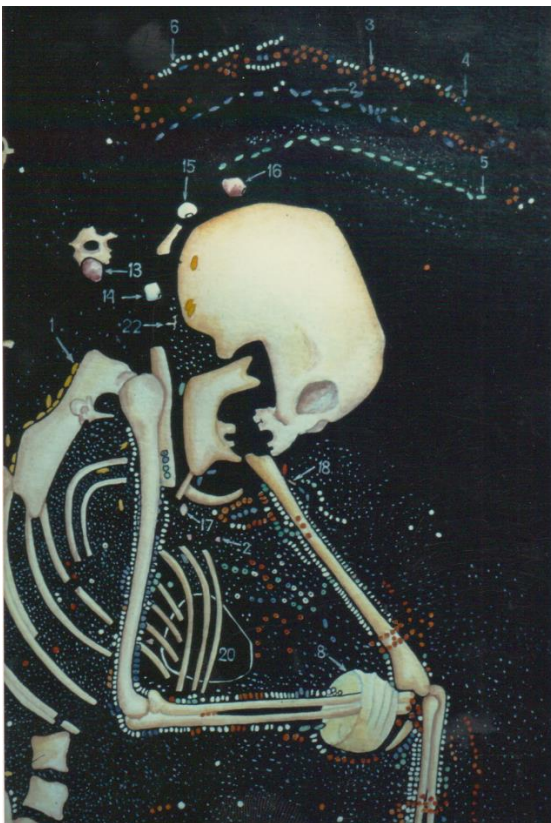
Ҳафриёти IV. Нақшаи гӯристон.
 Раскоп IV. План некрополя.
 Excavation IV. Plan of the necropolis.

Ҳафриёти IV. Нақшаи умумии қабри “Маликаи Саразм”.
 Раскоп IV. Общий план погребения “Принцессы Саразма”.
 Excavation IV. General plan of the burial of “Princess of Sarazm”.

Ҳафриёти IV. “Маликаи Саразм” ва лавозимоти ҳамроҳ гуронидашуда.
 Раскоп IV. “Принцесса Саразма” и сопроводительный инвентарь.
 Excavation IV. The “Princess of Sarazm” and accompanying inventory.

Ҳафриёти IV. “Маликаи Саразм” ва лавозимоти Ҳамроҳи Ҳуронидашуда.
 Раскоп IV. “Принцесса Саразма” и сопроводительный инвентарь.
 Excavation IV. The “Princess of Sarazm” and accompanying inventory.

Ҳафриёти IV. Қабри “Маликаи Саразм”.
Раскоп IV. Погребение “Принцессы Саразма”.
Excavation IV. The burial of “Princess of Sarazm”.

Ҳафриёти IV. Ҳайкалчаҳои гилин аз қабри “Маликаи Саразм”.
Раскоп IV. Глиняные статуэтки из погребения “Принцессы Саразма”.
Excavation IV. Clay figurine from the burial of “Princess of Sarazm”.

Ҳафриёти IV. Оинаи биринҷӣ аз қабри “Маликаи Саразм”.
Раскоп IV. Бронзовое зеркало из погребения “Принцессы Саразма”.
Excavation IV. The bronze mirror from the burial of “Princess of Sarazm”.

Ҳафриёти IV. Дастпонаҳо қабри “Маликаи Саразм”.
Раскоп IV. Браслеты из погребения “Принцессы Саразма”.
Excavation IV. Bracelets from the burial of “Princess of Sarazm”.

Ҳафриёти IV. Шаддаҳои аз ақиқ, лочувард ва гач аз қабри “Маликаи Саразм”.

Раскоп IV. Ожерелья из сердолика, лазурита и пасты из погребения “Принцессы Саразма”.

Excavation IV. Necklaces from the carnelian, lapis lazuli and paste from the burial of “Princess of Sarazm”.

Ҳафриёти IV. Шаддаи тиллоӣ аз қабри “Маликаи Саразм”.

Раскоп IV. Золотое ожерелье из погребения “Принцессы Саразма”.

Excavation IV. Gold necklace from the burial of the “Princess of Sarazm”.

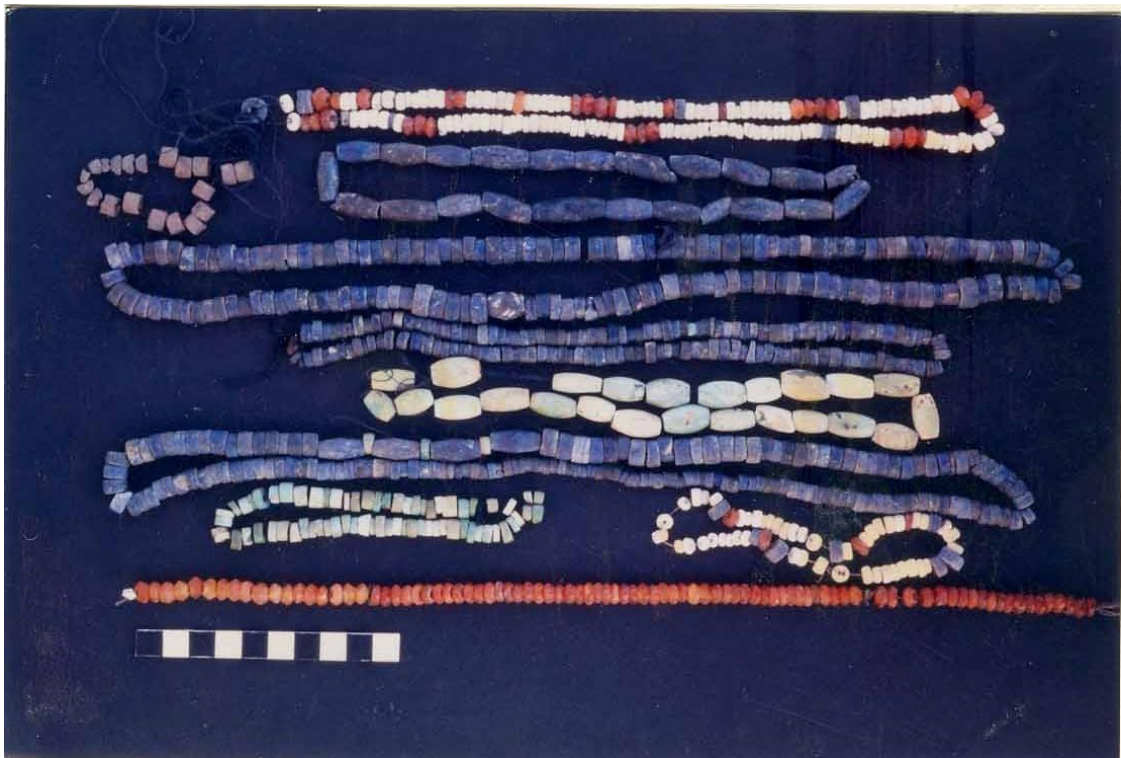
Ҳафриёти IV. Чузъи шаддаи тиллоӣ аз қабри “Маликаи Саразм”.
Раскоп IV. Фрагмент золотого ожерелья из погребения “Принцессы Саразма”.
Excavation IV. Fragment of a gold necklace from the burial of “Princess of Sarazm”.

Ҳафриёти IV. Чузъи шаддаи тиллоӣ аз қабри “Маликаи Саразм”.
Раскоп IV. Фрагмент золотого ожерелья из погребения “Принцессы Саразма”.
Excavation IV. Fragment of a gold necklace from the burial of “Princess of Sarazm”.

Ҳафриёти IV. Шаддаҳо аз ақиқи чигарӣ аз қабри “Маликаи Саразм”.
Раскоп IV. Сердоликовые бусы из погребения “Принцессы Саразма”.
Excavation IV. Carnelian necklaces from the burial of “Princess of Sarazm”.

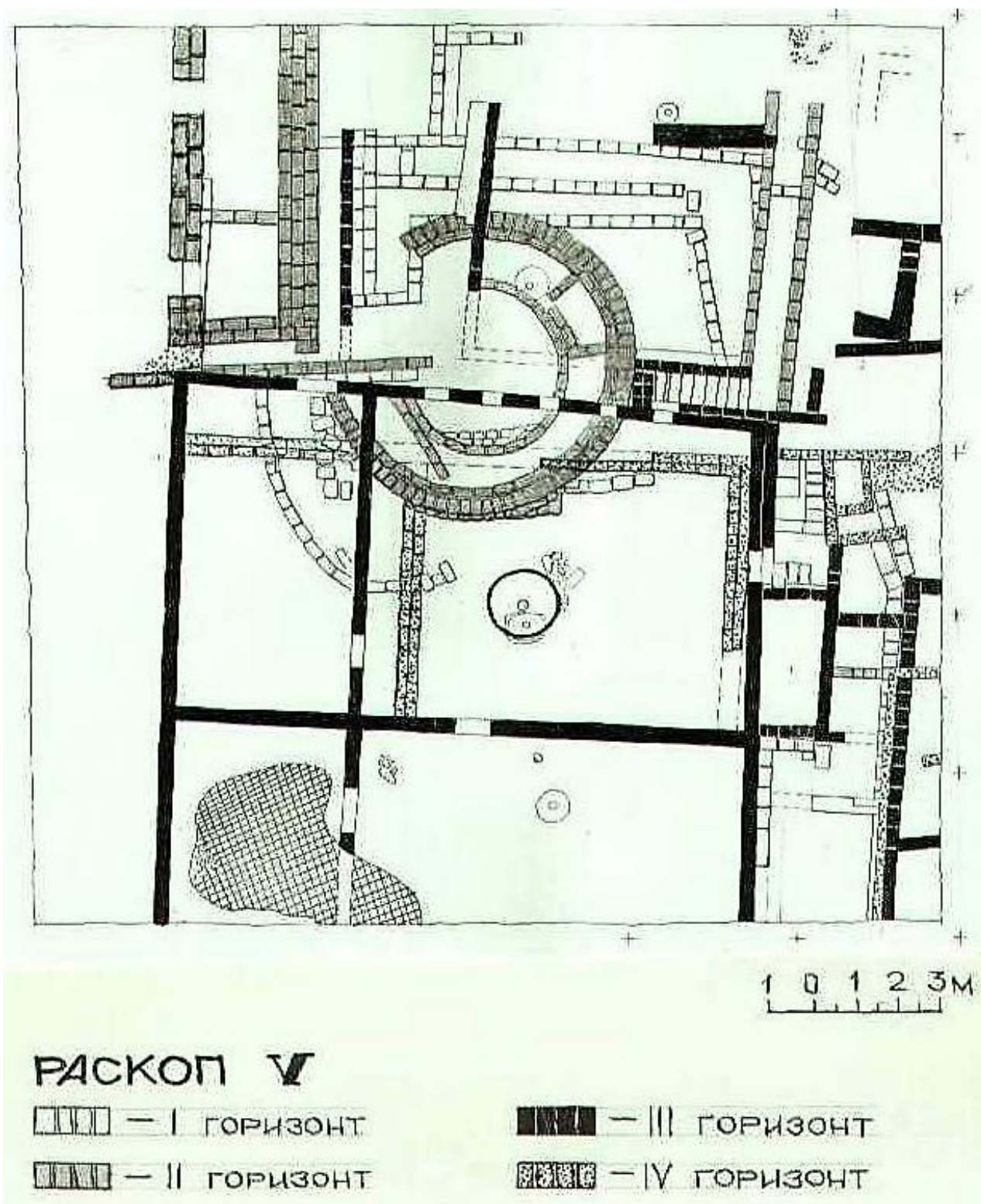
Ҳафриёти IV. Шаддаҳо аз ақиқ, лочувард, фирӯза ва гач. Қабри “Маликаи Саразм”.
Раскоп IV. Ожерелья из сердолика, лазурита, бирюзы и пасты из погребения “Принцессы Саразма”.
Excavation IV. Necklaces from the carnelian, lapis lazuli and paste from the burial of “Princess of Sarazm”.

Ҳафриёти IV. Мӯҳраҳо ва шаддаҳои гаҷӣ аз қабри “Маликаи Саразм”.
Раскоп IV. Пастовые бусы и ожерелья из погребения “Принцессы Саразм”.
Excavation IV. The paste beads and necklaces from the burial of “Princess of Sarazm”.

Ҳафриёти IV. Мӯхраҳо ва шаддаҳои гачӣ аз қабри “Маликаи Саразм”.
Раскоп IV. Пастовые бусы и ожерелья из погребения “Принцессы Саразма”.
Excavation IV. The paste beads and necklaces from the burial of “Princess of Sarazm”.

Хафриёти V. Нақшаи умумии хафриёт.
 Раскоп V. Сводный план построек.
 Excavation V. General plan of the complex.

Ҳафриёти V. Бинои мудаваар - “Маъбади офтоб”.
Раскоп V. Круглое здание - “Храм солнца”.
Excavation V. Round building - “Sun temple”.

Ҳафриёти V. Бинои мудаввар - “Маъбади офтоб”.
Раскоп V. Круглое здание - “Храм солнца”.
Excavation V. Round building - “Sun temple”.

Ҳафриёти V. Бинои мудаввар - "Маъбади офтоб".
Раскоп V. Круглое здание - "Храм солнца".
Excavation V. Round building - "Sun temple".

Хафриёти V. Бинои мудаавар - “Маъбади офтоб”.
Раскоп V. Круглое здание - “Храм солнца”.
Excavation V. Round building - “Sun temple”.

Хафриёти V. Оташгохи мудаавар. Хучраи 1, давраи Саразм III.
Раскоп V. Круглый алтарь-огня. Помещение 1, период Саразм III.
Excavation V. Round altar. Room 1, period Sarazm III.

Ҳафриёти V. Зеби гардан.
Раскоп V. Кулон-подвеска. Агат.
Excavation V. Pendant. Agate.

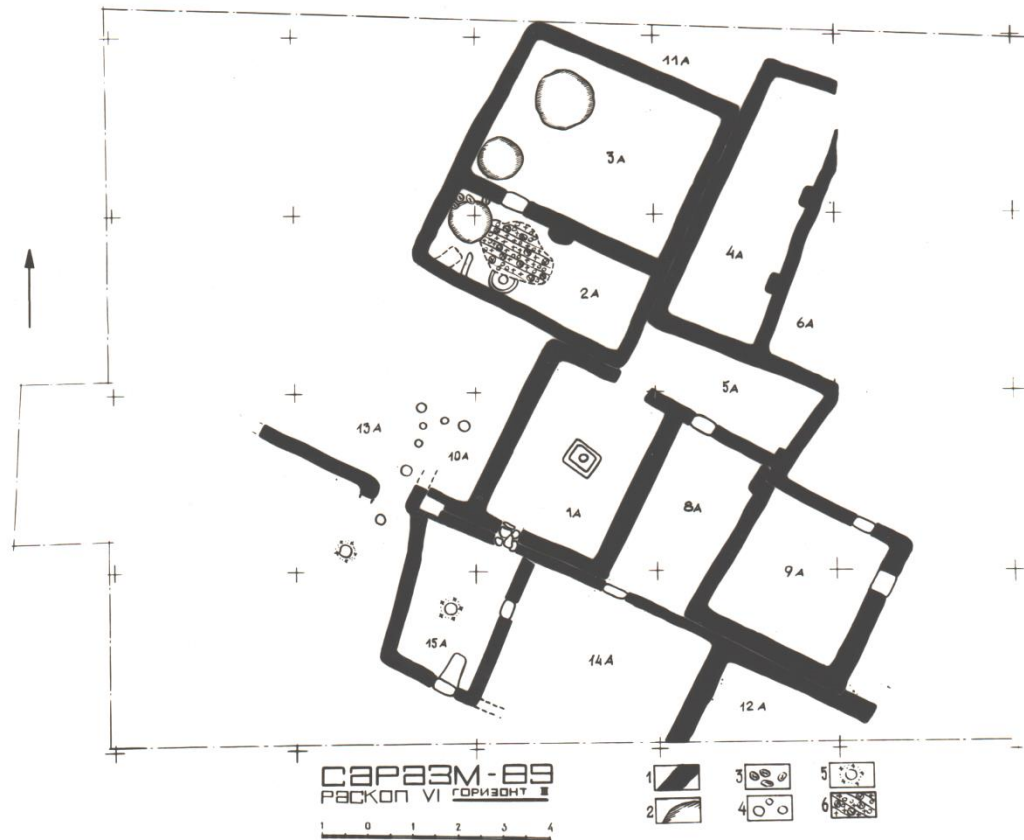
Ҳафриёти V. Санғҳои аз ақиқи чигарӣ, лочувард ва серпонтин барои коркарди минбаъда.
Раскоп V. Галька из сердолика, лазурита и серпантина для дальнейшего производства.
Excavation V. Pebble-stone from carnelian, lapis lazuli and serpentine for further production.

Ҳафриёти V. Пораи зарфи мунаққаш.
Раскоп V. Расписная керамика.
Excavation V. Painted ceramics.

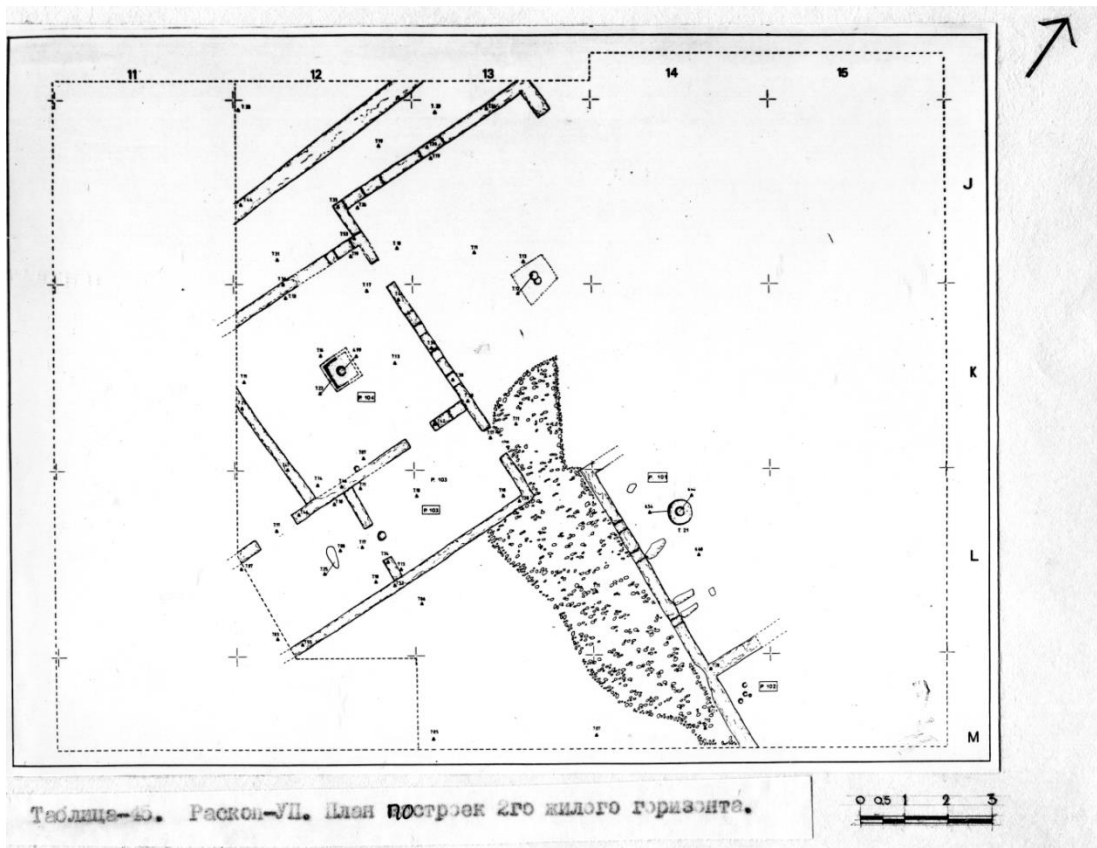
Ҳафриёти V. Пайкон.
Раскоп V. Наконечник. Кварц
Excavation V. Arrowhead.

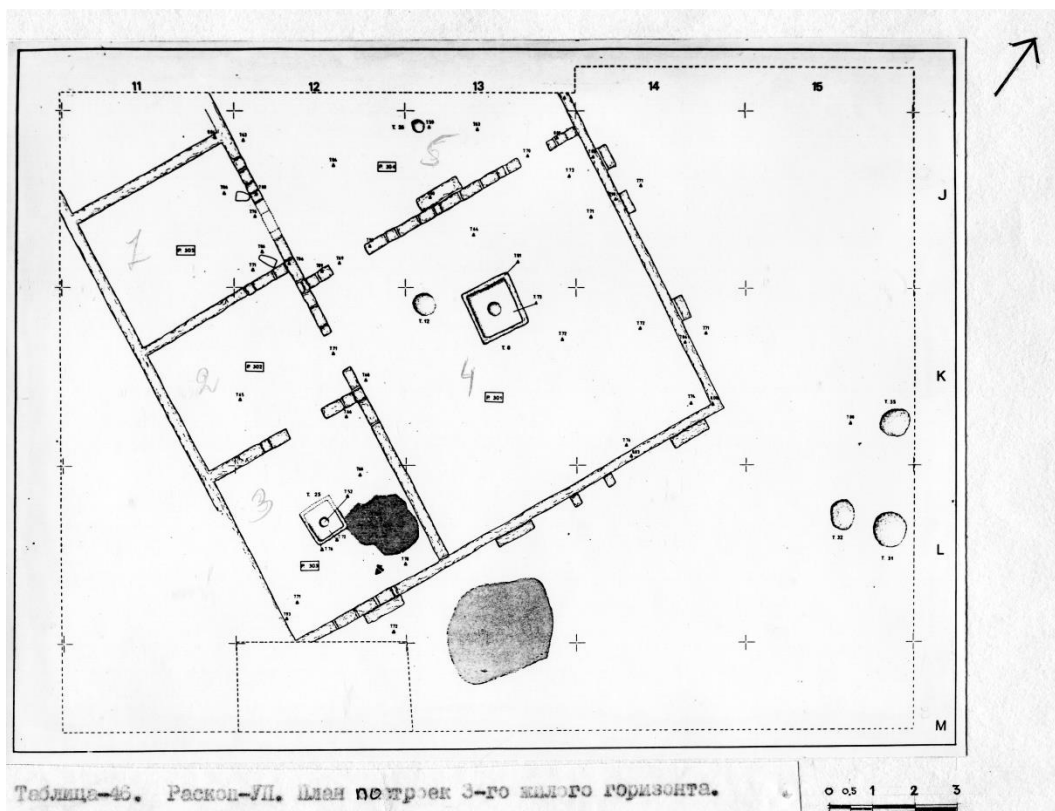
Ҳафриёти VI. Накшаи ҳафриёт. Уфуқи III.
 Раскоп VI. План построек. Горизонт III.
 Excavation VI. Plan of the rooms. Horizon III.

Ҳафриёти VI. Порҳаи зарфи мунаққаш.
Раскоп VI. Фрагменты расписной керамики.
Excavation VI. Fragments of painted ceramic.

Хафриёти VII. Накшаи сохтмони давраи II.
 Раскоп VII. План построек II жилиго горизонта.
 Excavation VII. Plan of the rooms of the II horizon.

Хафриёти VII. Накшаи сохтмони давраи III.
 Раскоп VII. План построек III жилиго горизонта.
 Excavation VII. Plan of the rooms of the III horizon.

Ҳафриёти VII. Намуди хучраҳо аз самти ҷануб.
Раскоп VII. Вид помещений с юга.
Excavation VII. View of the rooms from south.

Ҳафриёти VII. Намуди хучраҳо аз самти шарқ.
Раскоп VII. Вид помещений с востока.
Excavation VII. View of the rooms from the east.

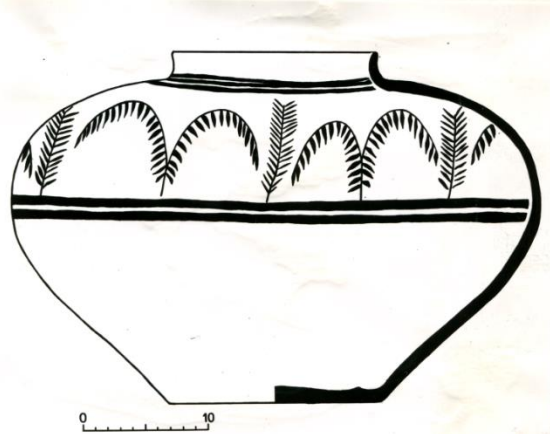
Ҳафриёти VII. Ҳучра бо оташгоҳи мураббаъ.
Раскоп VII. Помещение с квадратным очагом-алтарем.
Excavation VII. The room with square altar.

Ҳафриёти VII. Намуди хучраҳо.
Раскоп VII. Вид помещений.
Excavation VII. View of the rooms.

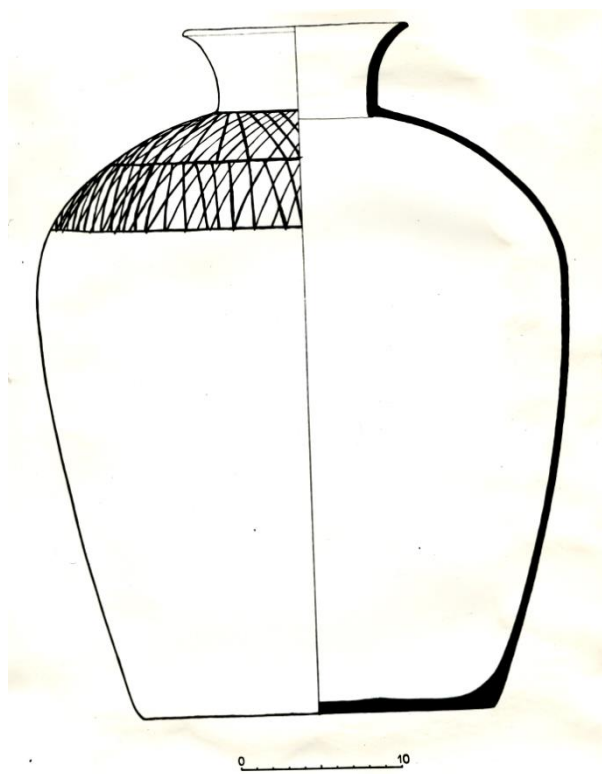
Ҳафриёти VII. Деворҳои даврони гуногун.
Раскоп VII. Стены разных периодов.
Excavation VII. The walls of the various periods.

Ҳафриёти VII. Зарфи мунаққаш бо тасвири растанӣ.
Раскоп VII. Монохромная керамика с растительным орнаментом.
Excavation VII. Monochrome ceramics with a vegetation ornament.

Ҳафриёти VII. Зарфи мунаққаш.
Раскоп VII. Монохромная керамика.
Excavation VII. Monochrome ceramics.

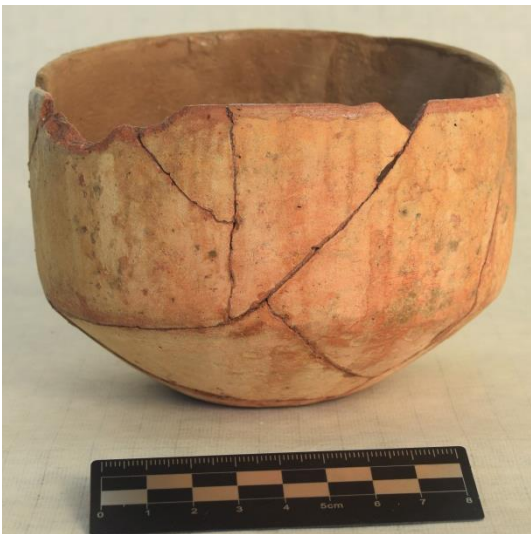
Ҳафриёти VII. Зарфи сафолӣ.
Раскоп VII. Керамический сосуд.
Excavation VII. Ceramic vessel.

Ҳафриёти VII. Зарфи сафолӣ.
Раскоп VII. Керамический сосуд.
Excavation VII. Ceramic vessel.

Ҳафриёти VII. Зарфи мунаққаш.
Раскоп VII. Монохромная керамика.
Excavation VII. Monochrome ceramics.

Ҳафриёти VII. Косаи сафолӣ.
Раскоп VII. Керамическая чаша.
Excavation VII. Ceramic bowl.

Ҳафриёти VII. Зарфи сафолӣ.
Раскоп VII. Керамический сосуд.
Excavation VII. Ceramic vessel.

Ҳафриёти VII. Пораи маводи сурбӣ.
Раскоп VII. Фрагмент свинцового слитка.
Excavation VII. Fragment of lead bar.

Ҳафриёти VII. Мӯҳри сурбӣ.
Раскоп VII. Печать-штампик из свинца.
Excavation VII. Silver stamp.

Ҳафриёти VII. Белчаи ороишотӣ. Биринҷӣ.
Раскоп VII. Косметическая лопаточка. Бронза.
Excavation VII. Cosmetic spatula. Bronze.

Ҳафриёти VII. Овезаи сафолӣ.
Раскоп VII. Керамический кулончик.
Excavation VII. Ceramic pendant.

Ҳафриёти VII. Овезаи сафолӣ.
Раскоп VII. Керамический кулончик.
Excavation VII. Ceramic pendant.

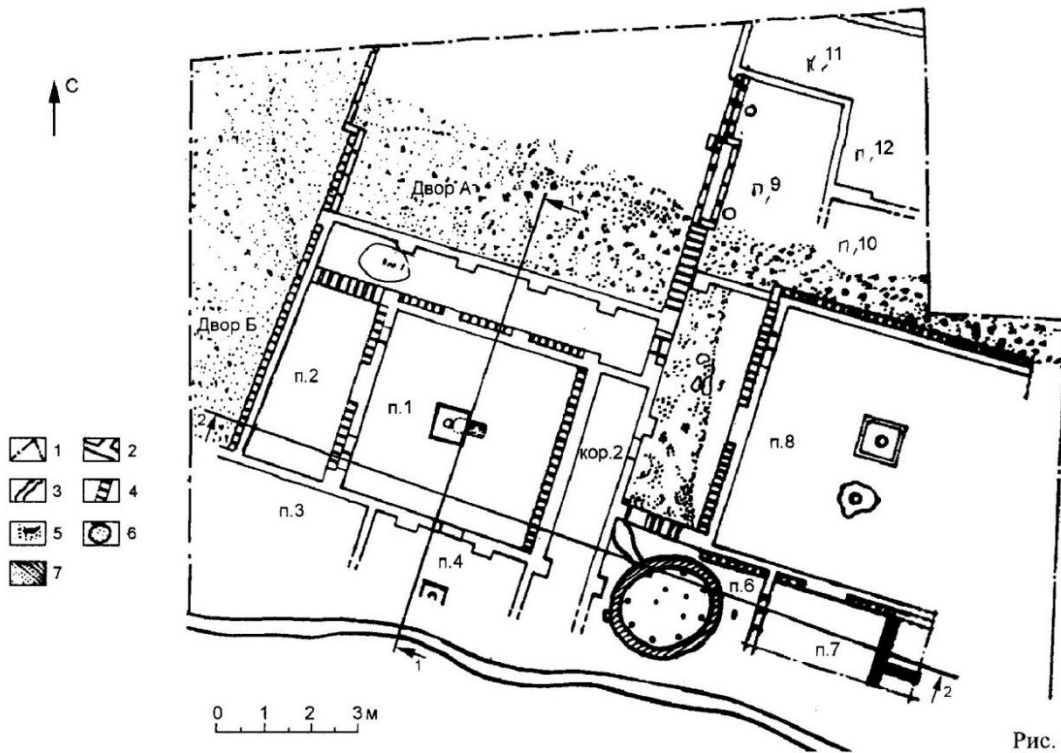

Рис. 1

Ҳафриёти IX. Нақшаи ҳучраҳо.
 Раскоп IX. План помещений.
 Excavation IX. Plan of the rooms.

Хафриёти IX. Намуди хучраҳо.
Раскоп IX. Вид помещений.
Excavation IX. View of the rooms.

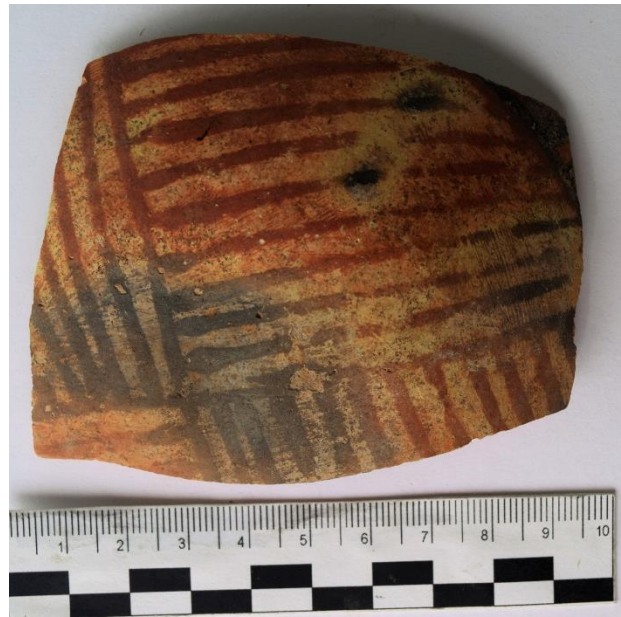
Хафриёти IX. Намуди хучраҳо.
Раскоп IX. Вид помещений.
Excavation IX. View of the rooms.

Ҳафриёти IX. Корғахи кӯзагарии ду-қабата.
Раскоп IX. Двух-ярусная гончарная печь.
Excavation IX. Two-layered pottery kiln.

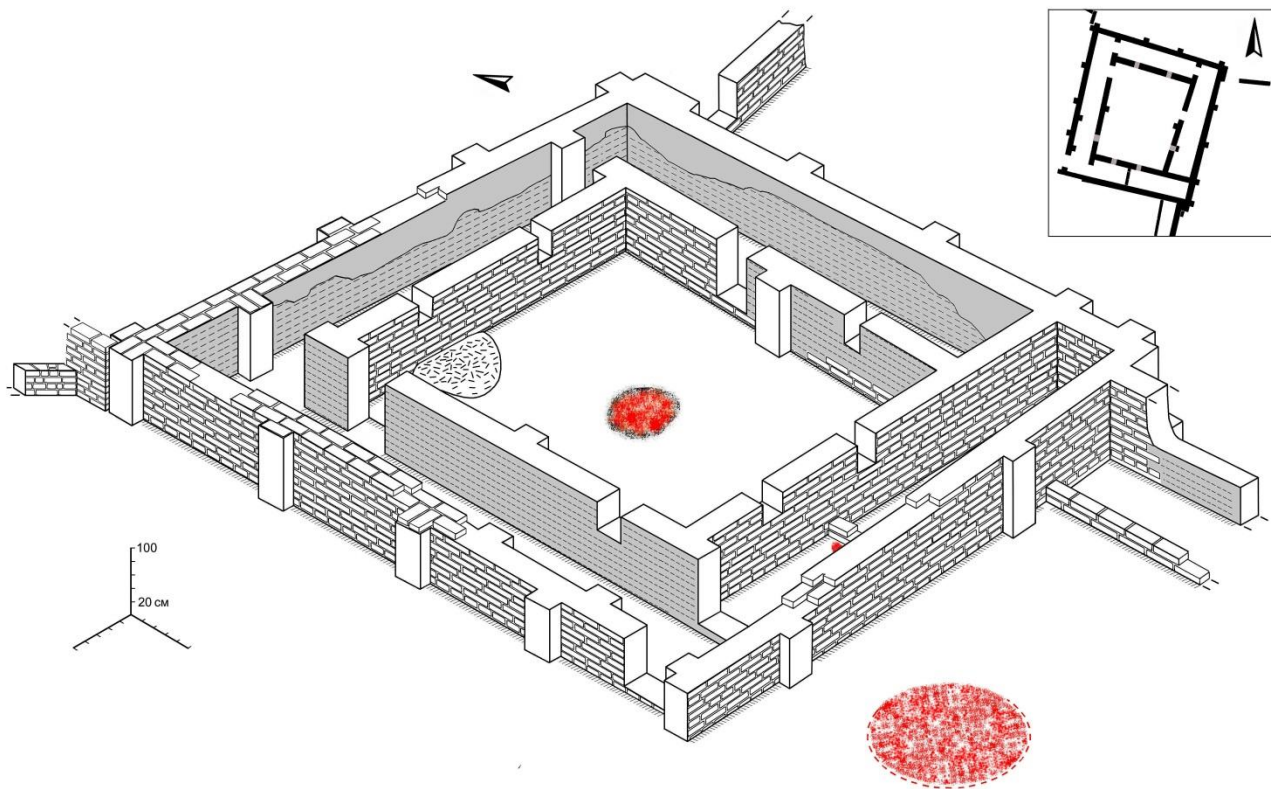
Хафриёти IX. Пораи зарфи мунаққаш.
Раскоп IX. Фрагмент полихромной керамики.
Excavation IX. Fragment of polychrome ceramics.

Хафриёти IX. Пораи зарфи мунаққаш.
Раскоп IX. Фрагмент полихромной керамики.
Excavation IX. Fragment of polychrome ceramics.

Хафриёти IX. Пораҳои зарфи мунаққаш.
Раскоп IX. Фрагменты полихромной керамики.
Excavation IX. Fragments of polychrome ceramics.

Ҳафриёти XI. Бинои маъмурӣ. Нақшаи барқароршуда.
 Раскоп XI. Административное здание. Аксонометрия.
 Excavation XI. Administrative building. Axonometric.

Ҳафриёти XI. Бинои маъмурӣ.
 Раскоп XI. Административное здание.
 Excavation XI. Administrative building.

Ҳафриёти XI. Бинои маъмурӣ.
Раскоп XI. Административное здание.
Excavation XI. Administrative building.

Ҳафриёти XI. Оташгоҳи мудаввар.
Раскоп XI. Круглый алтарь-огня.
Excavation XI. Round fire-altar.

Ҳафриёти XI. Пораи зарфи мунаққаш.
Раскоп XI. Фрагмент монохромной керамики.
Excavation XI. Fragment of monochrome ceramics.

Ҳафриёти XI. Пораҳои зарфи мунаққаш.
Раскоп XI. Фрагменты монохромной керамики.
Excavation XI. Fragments of monochrome ceramics.

Ҳафриёти XI. Зарфи сафолӣ.
Раскоп XI. Керамический сосуд.
Excavation XI. Ceramic vessel.

Ҳафриёти XI. Зарфи сафолӣ.
Раскоп XI. Керамический сосуд.
Excavation XI. Ceramic vessel.

Ҳафриёти XI. Овеза ба тасвири салиб ва нимсалибҳо.
 Раскоп XI. Подвеска с изображением креста и полукреста.
 Excavation XI. Pendant with the image of cross and semi-cross.

Ҳафриёти XI. Ашёи салибшакл. Санг.
 Раскоп XI. Крестообразный предмет. Камень.
 Excavation XI. Cross-shape item. Stone.

Ҳафриёти XI. Овеза салибшакл. Гаҷ.
 Раскоп XI. Подвеска в виде креста. Паста.
 Excavation XI. Cross-shape pendant. Paste.

Ҳафриёти XI. Сангҳои нимқиматбаҳо барои коркарди маинбаъд.
Раскоп XI. Подвеска с изображением креста и полукреста.
Excavation XI. Pendant with the image of cross and semi-cross.

Ҳафриёти XII. Нақшаи умумӣ.
 Раскоп XII. Сводный план построек.
 Excavation XII. General plan.

Ҳафриёти XII. Намуди хучраҳо.
 Раскоп XII. Вид помещений.
 Excavation XII. View of the rooms.

Хафриёти XII. Намуди хучраи давраи II.
Раскоп XII. Центральное помещение периода II.
Excavation XII. Central room of the 2nd period.

Хафриёти XII. Девори қисми шимолии хафриёт.
Раскоп XII. Стена северной части раскопа.
Excavation XII. The wall of the north part of the building.

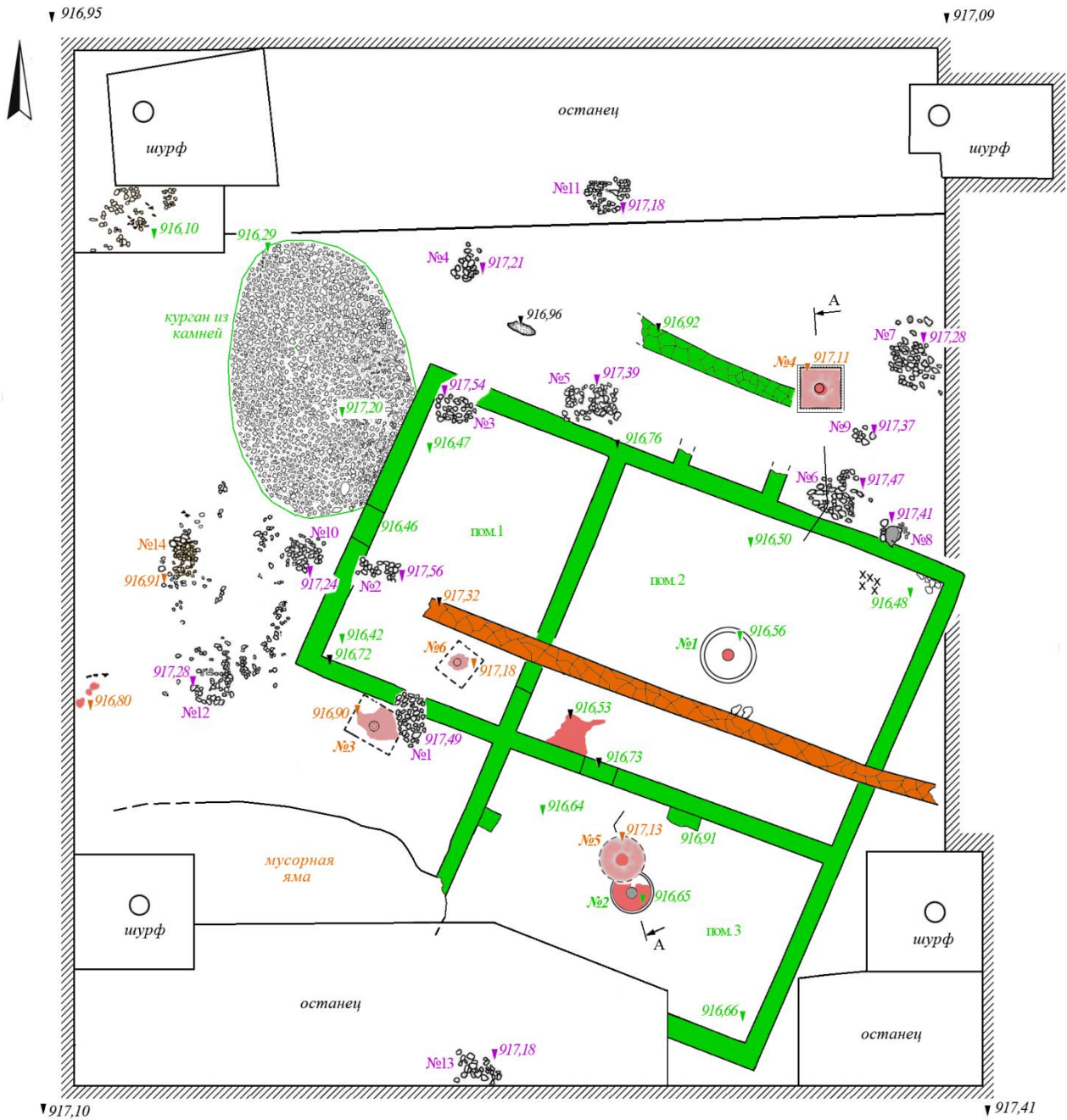
Ҳафриёти XII. Пораҳои зарфи мрамарин.
Раскоп XII. Фрагменты мраморного сосуда.
Excavation XII. Fragments of marble vessel.

Ҳафриёти XII. Олотҳо аз чашмоқсанг.
Раскоп XII. Орудия из кремния.
Excavation XII. Flintstone tools.

Ҳафриёти XII. Сангҳо барои коркарди минбаъда.
Раскоп XII. Галька для дальнейшего производства.
Excavation XII. Pebbles for further production.

	- период IV		- номера очагов-алтарей
	- период III		- номера скоплений из камней
	- период II		- пастовые бусы
	- скопления из мелких камней		- останец паховой стены
	- курган из камней		- шурф при опоре перекрытия
	- очаги-алтари		- направления разрезов
	- участки с линзами прокала		- высотные отметки, м

Ҳафриёти XIII. Нақшаи умумӣ.
 Раскоп XIII. Сводный план построек.
 Excavation XIII. General plan.

Ҳафриёти XIII. Бинои маъбад бо оташгоҳҳо дар маркази ҳуҷра.
Раскоп XIII. Здание святилища с алтарями в центре помещений.
Excavation XIII. Sanctuary building with altars in the center of the rooms.

Ҳафриёти XIII. Ҳуҷраи 2 бо оташгоҳ дар марказ.
Раскоп XIII. Помещение 1 с алтарем в центре.
Excavation XIII. Room 1 with altar in the center.

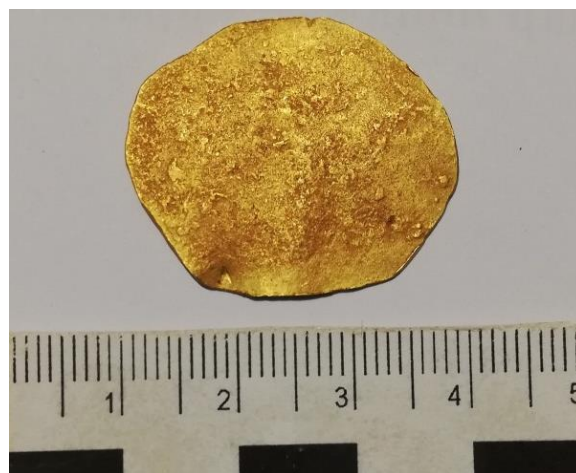
Ҳафриёти XIII. Бинои маъбад бо оташгоҳҳо дар маркази ҳуҷра. Акс самти аз шарқ.
Раскоп XIII. Здания святилища с алтарями в центре помещений. Вид с востока.
Excavation XIII. The temple with altars in the center of the rooms. View from the east.

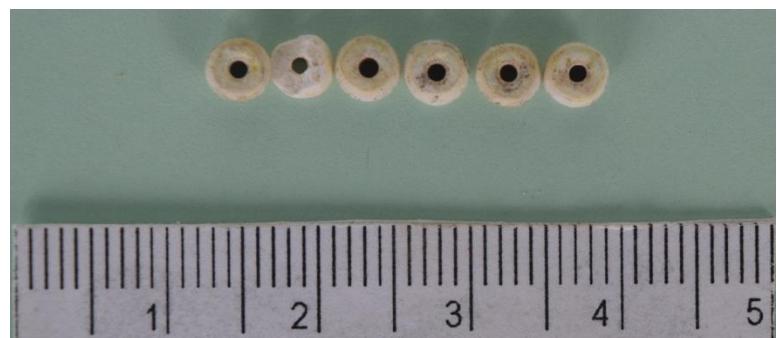
Ҳафриёти XIII. Маъбадгоҳ. Акс самти аз ғарб.
Раскоп XIII. Святилище. Вид с запада.
Excavation XIII. Sanctuary. View from the west.

Ҳафриёти XIII. Боқимондаҳои андоваи сурх. Маъбадгоҳ, хучраи 2.
 Раскоп XIII. Остатки красной штукатурки. Святылища, помещение 2.
 Excavation XIII. Remains of red stucco. Sanctuary, room 2.

Ҳафриёти XIII. Тилло. Маъбадгоҳ, кунчи шимолу-шарқии хучраи 2.
 Раскоп XIII. Золотая заготовка. Святылища, северо-восточный угол помещения 2.
 Excavation XIII. Golden billet. Sanctuary, north-east corner of the room 2.

Ҳафриёти XIII. Мӯхраҳо. Маъбадгоҳ, кунчи шимолу-шарқии хучраи 2.
 Раскоп XIII. Бусинки. Святылища, северо-восточный угол помещения 2.
 Excavation XIII. Beads. Sanctuary, north-east corner of the room 2.

Ҳафриёти XIII. Косаҳои сафолӣ.
Раскоп XIII. Керамические чаши.
Excavation XIII. Ceramic bowls.

Ҳафриёти XIII. Косаи сафолӣ.
Раскоп XIII. Керамическая чаша.
Excavation XIII. Ceramic bowl.

Ҳафриёти XIII. Ҷузъи зарфи сафолӣ.
Раскоп XIII. Фрагмент керамический сосуда.
Excavation XIII. Fragment of ceramic vessel.

Ҳафриёти XIII. Пораи зарфи мунаққаш.
Раскоп XIII. Фрагмент расписной керамики.
Excavation XIII. Fragment of painted ceramic.

Ҳафриёти XIII. Пораи зарфи сафолӣ.
Раскоп XIII. Фрагмент керамического сосуда.
Excavation XIII. Fragment of ceramic vessel.

Ҳафриёти XIII. Овезаи сангӣ.
Раскоп XIII. Каменная подвеска.
Excavation XIII. Stone pendant.

Ҳафриёти XIII. Олотҳо аз чашмоқсанг.
Раскоп XIII. Орудия из кремния.
Excavation XIII. Flintstone tools.

Ҳафриёти XVII. Намуди хучраҳо.
Раскоп XIII. Вид помещений.
Excavation XIII. View of the rooms.

Ҳафриёти XVII. Намуди хучраҳо.
Раскоп XIII. Вид помещений.
Excavation XIII. View of the rooms.

Ҳафриёти XVII. Намуди хучраҳо.
Раскоп XIII. Вид помещений.
Excavation XIII. View of the rooms.

Ҳафриёти XVII. Устухони ҳакоқӣ шуда.
Раскоп XIII. Кость с резьбой.
Excavation XIII. Carved bone.

Ҳафриёти XVIII. Оғози корҳои бостоншиносӣ. Моҳи март 2018.
Раскоп XVIII. Начало археологических работ. Март 2018.
Excavation XVIII. Start of archaeological work. March 2018.

Ҳафриёти XVIII. Оғози корҳои бостоншиносӣ. Моҳи март 2018.
Раскоп XVIII. Начало археологических работ. Март 2018.
Excavation XVIII. Start of archaeological work. March 2018.

Ҳафриёти XVIII. Овезаи салибшакл аз фирӯза.
Раскоп XVIII. Подвеска в виде креста из бирюзы.
Excavation XVIII. Cross-shape pendant from turquoise.

Ҳафриёти XVIII. Мӯхра.
Раскоп XVIII. Буса.
Excavation XVIII. Bead.

Ҳафриёти XVIII. Дукҳои нахресӣ.
Раскоп XVIII. Пряслица.
Excavation XVIII. Spindles.

Ҳафриёти XVIII. Асбобҳои биринҷӣ.
Раскоп XVIII. Бронзовые предметы.
Excavation XVIII. Bronze items.

Ҳафриёти XVIII. Асбобҳои биринҷӣ.
Раскоп XVIII. Бронзовые предметы.
Excavation XVIII. Bronze items.

Ҳафриёти XVIII. Асбобҳои биринҷӣ.
Раскоп XVIII. Бронзовые предметы.
Excavation XVIII. Bronze items.

Саразм. Пораҳои зарфҳои мунаққаш.
Саразм. Фрагменты расписной керамики.
Sarazm. Fragments of painted ceramics.

Саразм. Пораи зарфҳои мунаққаш.
Саразм. Фрагмент расписной керамики.
Sarazm. Fragment of painted ceramic.

Саразм. Сурб.
Саразм. Свинцовый слиток.
Sarazm. Lead bar.

Саразм. Мухри сурбй.
Саразм. Свинцовая печать.
Sarazm. Lead stamp.

Саразм. Қолаби сурб.
Саразм. Свинцовый.
Sarazm. Lead.

Саразм. Асбобҳои биринҷӣ.
Саразм. Бронзовые предметы.
Sarazm. Bronze items.

Саразм. Табар-гешаи биринҷӣ.
Саразм. Бронзовый топор-тесло.
Sarazm. Bronze ax-adz.

Саразм. Табар-гешаи биринҷӣ.
Саразм. Бронзовый топор-тесло.
Sarazm. Bronze ax-adz.

Саразм. Кордҳо ва пайконҳои бириҷӣ.
Саразм. Бронзовые ножи и наконечники стрел.
Sarazm. Bronze knives and arrowheads.

Саразм. Кордҳои бириҷӣ.
Саразм. Бронзовые ножи.
Sarazm. Bronze knives.

Саразм. Мӯҳри сангӣ.
Саразм. Каменная печать.
Sarazm. Stone stamp.

Саразм. Чомҳои мармарин.
Саразм. Мраморные рюмка.
Sarazm. Marble cups.

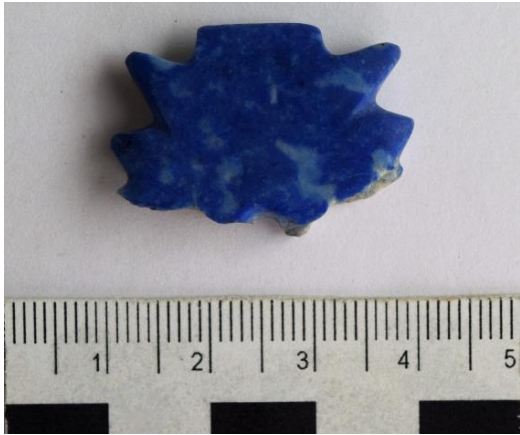
Саразм. Зарфи хурди сангӣ.
Саразм. Каменный флакончик.
Sarazm. Small stone flacon.

Саразм. Зарфи хурди сангӣ.
Саразм. Каменный флакончик.
Sarazm. Small stone flacon.

Саразм. Зарфи хурди сангӣ.
Саразм. Каменный флакончик.
Sarazm. Small stone flacon.

Саразм. Чузъи овезаи гардан. Лочувард.
Саразм. Фрагмент кулончика. Лазурит.
Sarazm. Fragment of pendant. Lapis lazuli.

Саразм. Чузъи овезаи гардан. Лочувард.
Саразм. Фрагмент кулончика. Лазурит.
Sarazm. Fragment of pendant. Lapis lazuli.

Саразм. Чузъи овеза. Санг.
Саразм. Фрагмент кулончика. Камень.
Sarazm. Fragment of pendant. Stone.

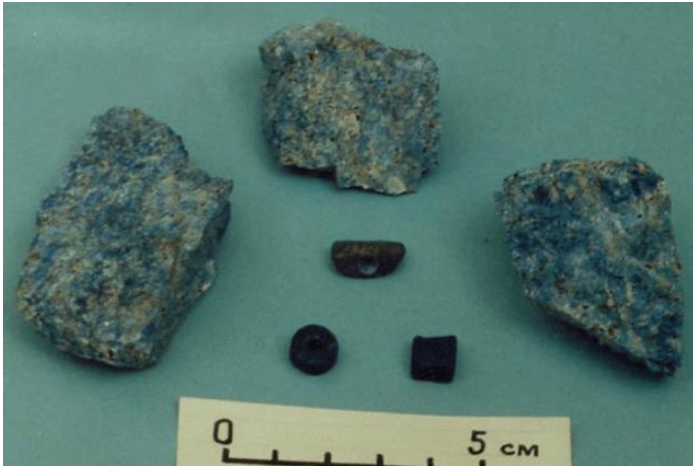
Саразм. Тугма. Мармар.
Саразм. Пуговица. Мрамор.
Sarazm. Button. Marble.

Саразм. Мўхра. Оникс.
Саразм. Буса. Оникс.
Sarazm. Bead. Онух.

Саразм. Мўхра. Санг.
Саразм. Буса. Камень.
Sarazm. Bead. Stone.

Саразм. Мӯҳраҳо аз лочувард ва пораҳои лочувард барои коркарди минбаъда.
 Саразм. Лазуристовые бусы и куски лазурита для дальнейшего производства.
 Sarazm. Bead. Lapis-lazuli beads and pieces of lapis for further production.

Саразм. Дӯкҳои сангӣ.
 Саразм. Каменные пряслица.
 Sarazm. Stone spindles.

Саразм. Сарзӯзанҳои сангӣ.
 Саразм. Каменные навершия булавок.
 Sarazm. Stone pin-heads.

Саразм. Борсанг.
Саразм. Гиря.
Sarazm. Weight.

Саразм. Борсанг.
Саразм. Гиря.
Sarazm. Weight.

Саразм. Асбобҳои сангӣ бирои буриш ва суфтакунӣ.
Саразм. Абразивные каменные орудия.
Sarazm. Abrasive stone tools.

Саразм. Олотҳои сангӣ.
Саразм. Каманнӣ орудия.
Sarazm. Stone tools.

Саразм. Олотҳои сангӣ.
Саразм. Каманнӣ орудия.
Sarazm. Stone tools.

Гӯристони Саразм. Мӯхраҳо аз ақиқи чигарӣ. Қабри 6.
Некрополь. Бусинки из сердолика. Погребение 6.
Sarazm necropolis. Carnelian beads. Burial 6.

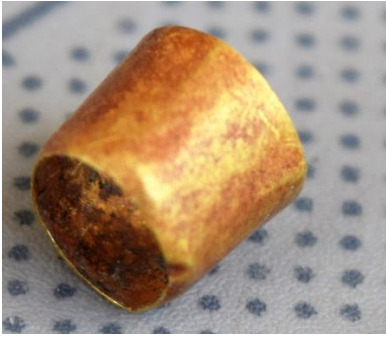
Гӯристони Саразм. Мӯхраҳои тиллоӣ. Қабри 6.
Некрополь. Золотые бусинки. Погребение 6.
Sarazm necropolis. Golden beads. Burial 6.

Гӯристони Саразм. Мӯхраҳо аз гач. Қабри 6.
Некрополь. Бусинки из пасты. Погребение 6.
Sarazm necropolis. Paste beads. Burial 6.

Гӯристони Саразм. Пайконҳо. Қабри 6.
Некрополь. Неконечники. Погребение 6.
Sarazm necropolis. Arrowheads. Burial 6.

Гӯристони Саразм. Чузъи ороишии тиллоӣ. Теппаи 1, қабри 3.
Некрополь. Золотая вставка. Тепе 1, погребение 3.
Sarazm necropolis. Gold insertion. Тепа 1, burial 3.

Гӯристони Саразм. Мӯҳра аз ақиқи чигарӣ. Теппаи 2, қабри 1.
Некрополь. Бусинки из сердолика. Тепе 2, погребение 1.
Sarazm necropolis. Carnelian bead. Тепа 2, burial 1.

Гӯристони Саразм. Мӯҳра аз гач. Теппаи 2, қабри 1.
Некрополь. Бусинки из пасты. Тепе 2, погребение 1.
Sarazm necropolis. Paste bead. Тепа 2, burial 1.

Гӯристони Саразм. Чузъи сарсузан. Яшм. Теппаи 1, қабри 2.
Некрополь. Фрагмент наверхия. Яшма. Тепе 1, погребение 2.
Sarazm necropolis. Fragment of pinhead. Jade. Тепа 1, burial 2.

Гӯристони Саразм. Сарсузан. Гили пухта. Теппаи 1, қабри 3.
Некрополь. Наверхие булавки. Керамика. Тепе 1, погребение 3.
Sarazm necropolis. Pinhead. Ceramics. Тепа 1, burial 3.

Гӯристони Саразм. Ашё барои зебу зиннат. Оҷ. Теппаи 1, қабри 2.
Некрополь. Предметы декора. Слоновая кость. Тепе 1, погребение 2.
Sarazm necropolis. Decoration items. Ivory. Тепа 1, burial 2.

Гӯристони Саразм. Пораҳои зарф. Мармар. Ҳафриёти 4, қабри 1.
Некрополь. Фрагменты сосуда. Мрамор. Раскоп 4, погребение 1.
Sarazm necropolis. Fragment of vessel. Marble. Excavation 1, burial 1.

Чашни Наврӯзи дар Саразм.
Празднование Навруза в Саразме.
Celebration of Nowruz in Sarazm.

Чашни Наврӯз дар Саразм.
Празднование Науруза в Саразме.
Celebration of Nowruz in Sarazm.